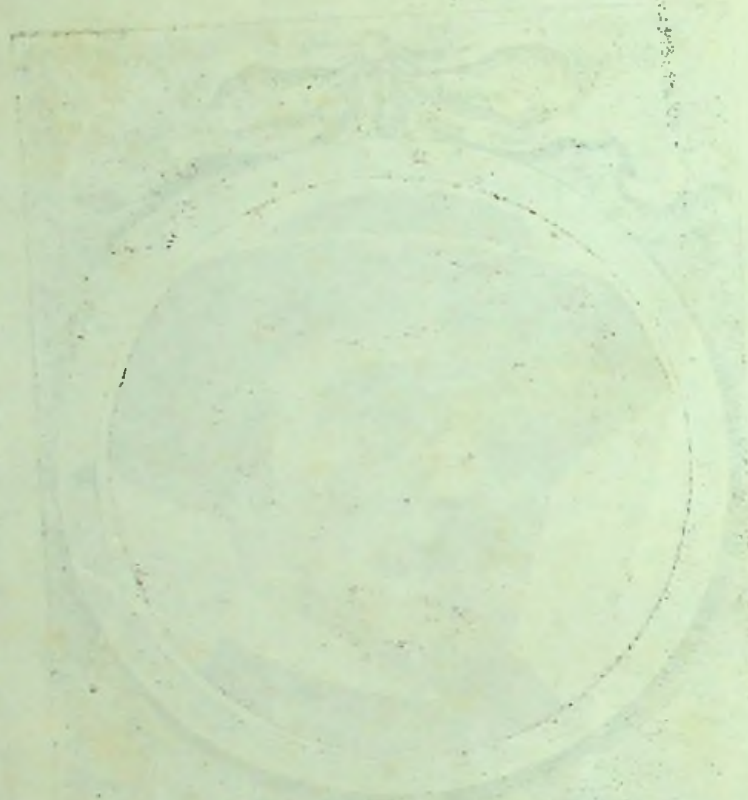

AL. MACEDONSKI

ALBINE DE AUR
NUVELE

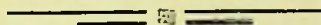
Editura Librăriei „UNIVERSALE” Alcalay & Co.
No. 27, Calea Victoriei, No. 27

AL. MACEDONSKI

ALBINE DE AUR

— NUVELE —

BUCUREȘTI

EDITURA „VIAȚA ROMÂNEASCĂ” S. A.
CALEA VICTORIEI, 37

AL. MACEDOȘKI

ALBINE DE AUR

1927

NOTE BIOGRAFICE ȘI BIBLIOGRAFICE

Alexandru Macedonski s'a născut în 1854, Martie 14, în orașul Craiova, ca fiu al generalului Alexandru Macedonski, primul general și Ministru de Război al Principatelor-Unite. Prin mamă, născută Fișența, se înrudea cu marile familii boerești: Brăiloi și Urdărenii.

Studiile liceale și le-a făcut în orașul natal, apoi trecu la facultatea de litere din Viena, de aci la Genova și în sfârșit se stabili—pentru mai multă vreme—la Florența.

Se căsătorește, la 1883, cu D-ra Anna Ralet-Slătineanu.

Din această căsătorie are cinci copii.

Intorcându-se în țară, publică în 1872, primul volum de versuri : „Prima Verba“, primit bine-voitor de D. A. Laurian. Colaboră—în acești primi ani—la : Telegraful, Patria, Trompeta Carpaților Românilor, etc.

Fondă o mulțime de reviste și ziare :

Oltul, bi-săptămânal (1873—75), Trăsnetul, Fulgerul, Plevna, Dunărea, ziare zilnice, de scurtă durată (1879—1880) ; Stindardul Tărei, bi-săptămânal și având printre colaboratori pe : prințul G. Bibescu, Nicolae Blaremburg, generalul I. E.

Florescu, etc.; *Straja Tărei*, zilnic, de scurtă durată (1892); *Tarara*, satiric săptămânal; au apărut numai 10 numere; *Lumina*, zilnic (1893—94); *Liga Ortodoxă*, zilnic (1896); *Forța Morală*, revistă săptămânală, dintre cele mai principale (1901—902); *Le Beau Danube Bleu* (1905); *Liga Conservatoare* (1905); *Revista Critică* (1910).

Dar revista sa cea mai însemnată prin numărul și valoarea colaboratorilor și care determină un curent în literatura română fu „*Literatorul*“, 1880—1885; apare sporadic între 1890—1904 și din nou în 1918—19.

Scriitorii eșiți din mișcarea „*Literaturului*“ sunt: Iuliu Săvescu, Ștefan Petică, Mircea Demetriad, D. Teleor, Dem. Stăncescu, Th. M. Stoenescu; Bonifaciu Florescu, Traian Demetrescu, Pantazi Ghica, Cincinat Pavelescu, Duiliu Zamfirescu, Alexandru Stamatiad, D. Karnabatt, Donar Munteanu, Alexandru Obedenaru, V. Bilciurescu, N. Ținc, A. Mândru, I. Dragoslav, Radu Rosetti, etc., etc.

În afară de cele enumerate mai sus, colaborează la o mulțime de ziare și de reviste din țară și de peste munți și la următoarele publicații streine:

Pester Loyd, L'Echo de la semaine, L'indépendance littéraire, La Nouvelle Revue Française, Le Journal de débats, Paris Jurnal, La Revue Contemporaine, La Wallonie, Le Gil Blas, Poezia, La Revue Internațională, Vers et Prose, etc.

Adăogăm că numele său a fost citat cu laude de diferiți profesori streini, la cursurile lor universitare; iar mai multe antologii și cărți streine au reprodus din lucrările sale.

În 1882 publică un al doilea volum: „*Poezii*“,

cuprinzând la sfârșit o comedie în două acte: „Ia-deș“, reprezentată pe scena Teatrului Național din București. Acelaș teatru îi reprezintă, în 1894, tragedia în 5 acte, în versuri: „Saul“, scrisă în colaborare cu C. Pavelescu. În 1895 și 1912 publică al treilea și al patrulea volum de poezii: „Excelsior“, și „Flori Sacre“. Între acestea mai publică: „Cartea de aur“, nuvele și schițe.

În 1916 publică în revista „Flacăra“, marele său roman „Thalassa“. Mai are piesele: „Unchiușul Sărăcie“ și „3 Decembrie“ jucate la „Teatrul Național“ și „Romeo și Julieta“ și „Cuza Vodă“ ne-represintate.

În limba franceză un volum de versuri: „Bronzes“ și un roman: „Le Cavaire de Feu“ (1906 Sansot, Paris).

Lasă în manuscris, în franțuzește, o mulțime de sonete, o comedie eroică: „Le Fou“ (1912) și o tragedie: „La mort de Dante“ (1915 — 16), — aceasta din urmă și în versiune românească.

În 1914 a început o serie de **Rondeluri** care le-a continuat până în ultimii ani și din care a publicat numai o parte.

Prin 1876 a fost câțva timp prefect de Bolgrad, apoi Inspector General al Monumentelor Istorice, iar în ultimul timp funcționar la Ministerul Cultelor.

Născut în bogăție, moare sărac în ziua de 24 Noembrie 1920, iar în 28 e înmormântat la cimitirul Bellu din București.

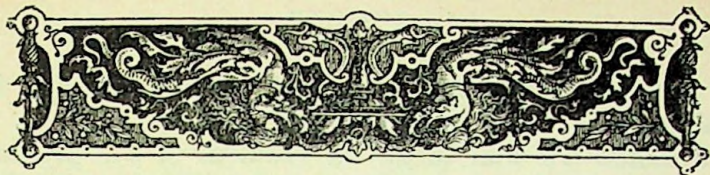
După moartea sa i s'au mai tipărit următoarele cărți:

1. Pagini Alese. versuri Edit. „Casa Școalelor“

2. *Pagini Alese, schițe, Edit. „Cartea Românească”.*

3. *„Cartea Nestematelor”, versuri, în editura „Viața Românească”.*

4. *„Albine de Aur” „Viața Românească”.*

BUCUREȘTII LALELELOR ȘI AL TRANDAFIRILOR ORAȘ AL BUCURIEI

Vremea de mult, acea vreme vechie despre care nu se mai știe aproape nimic, ră-sare încă ici colo în câte o minte.

Și aceasă vreme face pentru câți-va, să se ivească niște București ce nu mai sunt.

Dânșii îi văd sub înfățișarea unei mantale de pă-dure cu copaci de veacuri și pe alocuri cu rariști pe cari le polopește soarele atunci când nu le tro-enește zăpada, mânăla de crivăț din vârful Carpaților.

Da cum a prins viața orașul, la început, printre acei nămeji de frunze, este cu totul fermecător.

Când, în adevăr, Bucur-Ciobanul s'a coborât pe curgerea Dâmboviței, avutul Iacob al acelor vremuri văzând că locul este prielnic pășunatului, s'a apucat mai întâi să-și facă conac din trunchiurile de copaci pe care i-a dat jos în dreapta și în stânga, și mai târziu, s'a apucat să întindă pe lângă dânsul și o îngrădire de târlă.

Văzând apoi că oile i se înmulțesc, și că nu e supărat de nimeni, a ridicat un locaș sfânt, făcut

tot din copacii tăiași, iar aceasta a fost Biserica lui Bucur.

Rariștea s'a mai lărgit cu vremea, și s'a prefăcut în pajiște cu iarbă înaltă, pe care Dumnezeu știe cum, au încolțit răsaduri de lalele și au înflorit de-ți era dragă lumea.

După acest Bucur, au mai venit și alții asemenea lui, și locurile lor de popas au fost însemnaie cu câte o locuință. Casele de gard lipite cu lut și bordeiele băgate pe jumătate în pământ, au început aci s'o ia cu vremea razna când peste câmp, când peste deal și vale.

Dar fiindcă lumea era drept credincioasă și trăia în frica lui Dumnezeu, pe lângă altarul lui Bucur s'au mai ridicat și altele; iar treptat, ele s'au făcut mănăstiri și chiar *Curți Domnești*, pe când colibele și bordeiele s'au rânduie în cătune, în sate și târguri cu *metohuri* și *metohani*, și printre stejari și ulmi, printre măcieșii ce au fost altoiși, și-au dat în sfârșit mâna și au pus temelul Bucureștilor de azi.

Pajiștile cu lalele nu s'au desființat însă până bine de curând și trandafirii de dulceață și cei de lună năvăleau din curți în uliși și răspândeau peste oraș miresmele lor.

Nici vorbă că locuințele nu semănau cu casele de acum. Până și ale boierilor nu erau prea răsărite, dar aveau strașini late și pridvoare pe stâlpi de lemn ori de zid și erau înfășurate de grădini.

Turcii au fost multă vreme o pacoste pentru țară, dar stăpânirea lor vremelnică avu și părțile ei bune.

Căci fapt adevărat este că dâșii au îndrumat la săparea de puțuri, la zidirea de cimșele, la facerea de ciuturi, la creșterea albinelor și gândacilor de mă-

tase din ale căror fire femeile își torceau borangicul. Și odată cu dragostea apei, Turcii au mai adus dragostea pomilor roditori și florilor.

Astfel s'au sădit la noi : piersicul, iasomia, liliacul și multe alte neamuri de pomișori, pomi și flori.

Au mai adus acești Turci cu ei smerenia femeii față de bărbat, rânduiala casei ce i-a fost lăsată pe mână, țesutul pânzelor și al scoarțelor, cât și îndeltnicirea cu toate cele domestice.

Partea cea rea era că dâșii când veneau cu sabia asupra țarei, măcelăreau fără cruțare și jefuiau de-ți era mai mare mila.

Cum s'a făcut însă cum nu s'a făcut, Bucureștii n'au încetat o clipă să alerge cu pasuri grăbite către viitor. Și cu tot prăpădul și napasta pe care prăvălirea păgânilor le aducea, au început să se ivească pe podul Mogoșoaiei și prin mahalale case boierești, și traiul a prins a se îmbunătăți. Să fi fost locuiți, acești București de oricare alt neam de cât de al nostru, acel neam ar fi părăsit de mult văile și dealurile pe care se află capitala și ar fi rupt'o la fugă să se așeze tocmai în munți printre novaci ori jidovi.

Dar Bucureșteniiăștia au fost oameni sdraveni, cari nu știu nici de grijă, nici de frică, căci zadar nic veneau și Turcii și Tătarii, căci cum veneau așa se duceau, și Bucureștenii pe loc rămâneau.

Și deci iar vedeau că în locul caselor dărâmate, ori arse, se înălțau altele, și tot așa vedeai că înfloresc din nou trandafirii, că urcă pe garduri până la coperișuri și că bat cu talazurile lor de flori rumene și roșii ca para focului, zidurile bisericilor și mânăstirilor. Muierile frumoase îi tăiau ca să-i pună în gla-

stre și în păr, iar băeșandrii ca să-i înfigă după ureche ori să facă cu ei ghirlante împrejurul pălăriilor de păslă. Vremurile de bejanie ori de boale cumplite, nu puteau nici ele să întunece prea mult pe locuitorii acestui oraș.

Cât de amărâtă să le fi fost viața, ei își puneau flori la pălărie, luau câte un lăutar-doi să le tragă câte un pui de cântec, se duceau să petreacă primăvara pe *Câmpul Lalelei*, făceau *Maiul* cu miel fript și cu ouă răskoapte pe iarbă verde; trăgeau toamna la măslea „*mustul-mustuleșul*” și ’nsfârșit își trăiau viața înainte până ce o isprăveau cu dânsa de erau duși să fie înmormântați în preajma câte unei biserici. Să fi văzut atunci cu câtă veselie erau purtați către locașul cel din urmă. Cei rămași, rude ori prieteni, așterneau cu un cearceaf alb un fel de targă, ce era apoi ridicată de doi inși la cap și de doi la picioare și dusă sub oraniscul de măfase pembé sau de catifea portocalie mărginită cu ciucuri de fir, și sub care, răpescatul o lua spre biserică în mijlocul unui vesel taraf de lăutari.

Din acest București n'a rămas aproape nimic. Unde mai sunt Câmpurile din mijlocul orașului din a căror iarbă ieșeau maci înfloriși, zambile, lalele colilii? Unde mai sunt și acele curți de case ce păreau că nu se mai sfârșesc și'n al căror mijloc sălcii și plute bătrâne umbreau o cișmea de zid văruiță, pe care însă era zugrăvită *Maica Precista* cu *Domnul Christos* în brațe, îmbrăcată într'o manta albastră împodobită cu stele.

Dar curțile în cari se plimbau cocorii și păunii? Dar cele din care se ridicau stoluri de porumbei? Apoi cuccanele cu malotele de catifea havaie cusute

în mărgăritari, ori cucoanele legate cu un bariș conabiu la cap și ce îngrijeau de găște și găini, de rațe și curcani? Coborâtoarele lor dârâe pe poduri în automobile ce duc la teatru și chiar la *chantant*, dau ocoluri pe la cinematografe și cofetării și nici nu mai știu dacă e acasă prin bucătărie vre-o oală la loc. Ce să mai întrebăm de trandafirii de prin curți, pentru că astăzi nici nu mai sunt curți? De cum e un loc gol, se înalță pe el o casă: locul a costat 5000 de lei, se mai cheltuesc 15–20 de mii și se scot la iveală trei sub-soluri, trei odăi sus, două mansarde, bae tout-à-l'égout, parchet și electricitate — iar socoteala rotundă, chirie 8000 de lei.

Cine ar mai fi nebun să păstreze curți pentru niște prăpădite de flori și niște jerpeliși de pomi?

Și cu toate acestea, un București al Trandafirilor mai rămăsese acum câți-va ani pe dealul Cotrocenilor, acolo unde locuia un popă de la biserica cu acelaș nume.

Se afla pe înălțimea unui deal, și'n stânga șoselei prăfuite, o casă cum sunt mai toate în mahalalele noastre. Dar la spatele gardului înalt, ce închidea curticica popei, dealul se pravălea de-odată până spre o înlinsă câmpie și întocmea o largă și adâncă văgăună scobită acolo de mâncătura apelor.

În acea văgăună, spre a nu se zice prăpastie își făcuse înțeleptul popă de la Cotroceni faimoasa lui Grădină ce va fi rămas în mintea acelor care au văzut-o, ca un petec de rai. Trebuie a se ști însă, că această grădină era sădită și răsădită numai din trandafiri, afară de o boltă de coacăze ce se afla în fundul ei. Trandafirii acestei grădini, vestiți în toți Bucureștii, se vindeau, cei de rând cu cinci lei suta,

iar cei mai de seamă cu zece.—Cum treceai pe porțița gardului, dupe care nici nu bănuiai că poate să fie un așa cuib de fericire, privirea ți se rălăcea pe ceva greu de spus. Pe amândouă coastele văgăunei se agățau trandafiri stufoși, încărcați de frunze și flori: iar în vale, tocmai în fund, alți trandafiri numai unul și unul. Un izvor de apă, nu știu de unde ieșit, șerpuia printre dânșii și se ducea limpede și săltăreț, aproape albastru câteodată, printre un pietriș alb, întâlnind în drumul lui și bolovani înprejurul căror apa ce spumega părea că fierbe.

Mai creșteau și flori de câmp pe marginile acestui izvor: frumoase romanițe și floarea albastră a neuitărei. Căci nici nu putea să fie uitate pomenitele locuri. De sus de tot din capul unei înguste scări, făcută din trepte tăiate în pământul nisipos, valuri de frunze și de flori se duceau de colo-colo la cea mai ușoară adiere. Dar ce era cu totul frumos, era verdeața acestor frunze, verdeață ce pornea de la fața cea mai spălăcită și ce era de-o frăgezime neînchipuit de dulce, pentru a urca spre un verde cu totul puternic, verde ce câte odată pare că se face albastru atât de mult se închidea. Sub povârnișul coastelor, în umbra lor deasă, cu toate că străvezia luncă de frunze ajungea să pară neagră. Pe coastă în sus, acolo unde soarele bătea mai mult, se întâmpla să vezi și frunze ce se rugineau. Aceste talazuri mișcătoare ce șopteau un cântec de liniște și de tinerețe, de viață nevinovată și de adevărată fericire, erau din când în când spumegate de moile și lungile ondulațiuni ale înflorărilor de trandafiri albi. Se zăreau de asemeni și înalte creștete de valuri, ale căror culmi erau întocmite din sute și din mii de trandafiri cu totul și cu totul rumeni.

Florile împărătești atât de cântate de poeții din Schiraz și Ispahan, împrumutau uneori piersicilor și caiselor fețele lor cărnoase și ademenitoare. Dar de necrezut de frumoși erau trandafirii ce scânteiau ca purpura, ce păreau câte odată sânge și câte odată flacăre. Petalele lor erau aci rubine și aci hyacint și granat. Mă prind că nicăieri nu se vor fi adunat atâtea popoare de trandafiri la un loc.

Se aflau printre dânsele și trandafiri de argint curat și trandafiri galbeni ca aurul cel mai feciorelnic. Dar ce plutea peste tot, erau aripele de azur lucitoare de aur fluidic ale unui vis oriental. Căci fiecă floare de trandafir vorbea cu cealaltă prin ajutorul parfumului. Și fiecă vorbă a acestui grai era o îmbătare Dumnezească — cântec de flaut și clar de lună — glas de privighietoare și delicată muzicalitate venită de dincolo de viața pământescă.

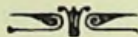
Popa dela Cotroceni scotea, zice-se din rodul muncii lui, — acea grădină, un venit de treizeci până la patruzeci de mii de lei pe an. Va fi lucrat lăcomia, sau, în Iermini bisericești, *Arghirofilia*, la neașteptata întrandafirare a prea fericitei surpări de deal?

Ori cum ar fi, zisul popă să-i binecuvinteze Dumnezeu jârâna dacă a murit, a trebuit să fi fost poet. A pus din sufletul lui câte o părticică în fiecă floare a lemnului de trandafir, și blestemați să fie sălbaticii ticăloși care o vor fi pusiiți: dacă cumva această rămășiță a Bucureștilor de odinioară nu se va mai fi aflând acolo. Păcat numai că bietul popă n'a vrut să-și facă o casă după felul vremii duse, în ograda lui din față ce da pe șoseaua Cotrocenilor. Căci ce fericit ar fi trăit el sub strașinele late

a unui coperiș de șindrilă, pe unde ar fi venit rândunele să-și facă cuibul! Cu toate aceste grădina lui, așa cum era, par'că o văd încă, și par'că îi cobor treptele ce mă duceau în adâncime și ce ștergeau din inima și mintea mea lumea de astăzi, Bucureștii de acum.

Cerul albastru al frumoasei zile de Mai, când înfloreau acei trandafiri, curge par'că și acum deasupra frunței mele și din visul de atunci, nu mă deșteaptă nici astăzi decât urletul și fluieratul îngrozitor al balaurului de fier și de oțel ce varsă foc și fum pe nări și pe gură, și ce duce, ca și atunci, departe de tot, pe șine, viața și tinerețea atâtor, soarta tuturor.

Căci așa este scris — să trecem — după cum a trecut tot ce a fost înaintea noastră, și tot ce va fi după noi — după cum au trecut și trandafirii.

PE DRUM DE POȘTĂ

Prea scumpei, adoralei, și eroicei mele mame, astăzi decedată¹⁾.

In careta înhămată cu doi-spre-zece cai de poștă, pe care îi mână trei surugii, pe capră cu un soldat, — se afla o Doamnă, a cărei frumuseță era încă strălucitoare. Lângă ea, un băețandru, între trei-spre-zece și pai-spre-zece ani. Dar el părea a fi, după înfățișare, o fire bolnăvicioasă, și care avea să șovăiască multă vreme între moarte și viață...

Mama lui, ea care îi purta o neîncetată grije, se arăta însă, de rândul acesta, cuprinsă de o altă turburare. Dânsei îi venea dela un petec de hârtie cocoloșită, telegramă ce-i fusese trimisă, în chiar

¹⁾ Născută *Fisența* și prin mamă, din neamul Brăiloiilor și Urdărenilor, neam ce era, de asemeni, dintre cele de tot mari: *Un Urdărean*, răsărâbun al mamei mele, s'a căsătorit cu fata lui Șerban-Vodă Cantacuzino. (A se vedea: Octavian Lecca). Cât despre Fisențești, tatăl mamei mele, era el însăși prin mamă, Brăiloi, așa că s'a luat rudă de aproape cu bunica mea și cu deslegarea Prea Sfintei Mitropolii. Tatăl acestuia, a primit titlu de Conte dela împărăleasa Căerina a II-a în serviciul careia a fost cu rangul de căpitan al gardei sale.

dimineața acelei zile, dela o rudă a soțului ei, a cărui boală se îngreuiase.

„*Pleacă nu mai așteptă*“ — zisese din depărtare, gândindu-l și condeiuł celei care chibzuiase telegrama : „*pleacă și nu mai așteptă*“, transmisese fulgerarea electrică ce sguduie sârma între București și Craiova.

Puține la număr, dar cuprinzătoare și grozave, aceste cuvinte, cari învinețeau pe albeața hârtiei, trecuseră pentru a douăzecea oară pe dinaintea vederii soției-mame. Și tot cilindu-le, gânduri negre îi întunecau ochii. Soțul ei, își zicea dânsa, trebuia să fie, în adevăr, cu totul în primejdie, de vreme ce fusese chemată cu alâta grabă. Iar, fie-ce cuvânt, îi trâmbița în auz, marșuri de înmormântare. Uită că e cu copilul alături, și pe drum, și se credea în Bucureșii, cu lume multă împrejur ; își închipuia până și că vede ieșind prin poarta Sărindarului dricul strălucitor de aurărie pe sub zăbranicul ce-l învelea, și ce avea să ducă pe soțul ei la locașul de pe urmă... Mii de soldați, cu puștile aplecate la pământ, îl urmau, iar pe lângă dânșii, ofițerii mergeau cu săbiile trase. Muzicile regimentelor ce se scurgeau, răsunau în fruntea, în mijlocul, și în coada cortegiului, lungi șiruri de soldați, iar, pe trotuare, prin balcoane și pe la ferestre, lume din lume. După dric, trăsura Domnească, decorațiuni pe sute de piepturi, — miniștrii, ambasadorii, înalții demnitari ai statului... — Dar... Ce?... Să fie cu puțință ? Soțul ei, omul cu care a trăit ea două-zeci și unu de ani, cu care a împărțit bune și rele, să fi murit în adevăr ? Cu toate acestea nu-l lăsase sănătos, și în toată strălucirea falei lui militărești, nu mai târziu de cât deunăzi — abia o lume de atunci — și acum — din-

Ir'odată totul să fie sfârșit? Dar dacă ar fi așa, atunci ea n'are să-l revadă de cât ne-însuflejit — omorât? — căci nu încăpea îndoială, un om ca dânsul, care ar fi fugit cu șapte în piept, nu se surpă ușor — dintr'o dată și ca ori-care... Nici vorbă, prin urmare, că îi vor fi mâncat capul—dușmanii!—avea atâția! — și, nici vorbă că-l va regăsi cu pete vinete și roșii pe obraz, cu părul capului și mustăților căzut—urme ale otrăveii ce-i va fi fost dată—căci: da—și nici nu putea să fie alt-fei—aceasta era singură și adevărată boală pe care ea o bănuise de cum primise șlirea...

Aceste gânduri, porneau altele... Viața ei toată, se înălța din adâncimile trecutului, se oglindea cu vioiciune pe geamurile aburite ale caretei, printre înserarea unei zile de pe la sfârșitul lui Septembrie. Și icoanele ce-o năluceau atunci erau copilăria ei de față singură la părinți bogați, visurile trandafirii și albastre căroră le dedese aripi, umplându-și cu ele viitorul. I se arată, în sfârșit, și alesul, — tânărul smuls din lună și din stele, și care avea să-i fie tovarăș vieșei, sau mai pe omenășie vorbind, frumosul praporgic cu epolete de aur—feciorul de împărat din basm cu care se și cunună, puțin în urmă.

Rochia ei de mireasă—rochie de păpușă—atât de mică era la pai-spre-zece ani—miră, în ziua nunței pe toți. Dar ce mira și mai mult, este faptul că, farmecul ce pusese stăpânire asupra ei nu jinu o zi nici două, ci un șir întreg de zile—aproape un an —când—după cum trec toate—se risipi și trecu și el. Cu toate acestea, copila nu încetă să-l iubească, în ciuda dezamăgirilor. E drept că și el—deși nu scăpa prilej s'o înșele—așa îi era firea,—n'o iubea cu adevărat de cât pe dânsa... Și părți din cariera

lui, i se deșteptau în minte : Revedea luptele pentru cucerirea culmei—comandamentul suprem al armatei—spre care înaintase prin învățătură și sânguință neîncetată ; strămutările militărești dintr'un colț al țării la celălalt ; prea marea lui asprime, la cazarmă și în front ; răsvrătirea companiei pe care o camanda, la Ocnele-Mari ; ea asvârlindu-se, despțetită, între cei care îl înconjuraseră, coperindu-l cu corpul, și ocrotindu-l cu inima, soție care strigă soldaților turbați : „trageți!“ , și dinaintea cărei, puștile scapă din mâini, și genuchii se pleacă ; isbânda lui—mai târziu—de-a întocmi o armată, scoțând, ca, din pământ, regiment după regimente ; instruind-o, traducând din rusește și din franțuzește regulamente ; înființând *batalionul-model* ce avea să fie o pepinieră ; stârnind admirațiunea generalilor austriaci și ruși : Corronni, Halcinski și alții ; iar acum sub Domnia cea nouă, o altă isbândă a lui : pulința ce avusese să adune, în tabăra de la Furceni, 50.000 de soldați din toate armele, bine instruiți, și bine echipați...

Cunoscător a două-spre-zece limbi, suflet de militar prin moștenire căci cobora din vechea Casă Domnițoare a Lithuaniei—tatăl acestui om întemeiasc în adevăr cu din propria lui avere un regiment în Rusia, care îi poartă astăzi încă numele ;—la rândul său, el, și numai cu mijloace luate din averea lui, cumpărăsc instrumentele pentru înlăia muzică militară română, și c înființase ; iar, ne-rezemându-se de cât tot pe dânsul înfăptuise o *Școală Militară, o Casă de Dotățune a Oastei*, un mare ștab Domnesc...

Era, prin urmare, firesc, ca inima ei să fi fost plină numai de el—de el pe care îl crezuse neperitor—

nu om, ci zeu nesupus legilor celor-lalte fãpturi pãmãntești, și pentru care fusese steaua cea luminoasã... De acest om sã se despartã însã ea, și sã se despartã ast-fel?... Ce? S'ar putea?

Inserarea ce se lãsa peste cãmp, îi pãtrundea în inimã. Lacrimile o podideau, cãdeau cu picãturi largi pe hãrtia telegramei pe care o pusese pe genuchi... Dar careta bãtea, în vremea aceea, cãmpiile, ca un vãrtej... fugea, alerga sbura pe drumuri aproape neumblate; se strecura printre hopuri, printre rãsturnișuri; trecea pãrãurile și rãurile: cobora vãile și urca dealurile, din aceiași fugã, din acelaș sbor. Soldatul de pe caprã, moșãia, se apleca în dreapta, în stânga; visa, cu mãna pe pușcã, la Tișa, Jigãncușa boiereascã în a cãrei dragoste rãsbise numai în ajun. Desculți, și cãlãri pe deșelate, drãcoșii de suregii—niște bãiețași—cu ismenele de pãnzã sumese mai sus de genuchi, cu piepturile goale ce le ieșeau din cãmãșile desfãcute, bãgau roibii și murgii în nãbãdãi. Ei hãiau, mãnau, înjurau de ceara mãsei, isbeau caii cu cãlcãiele, îi bãteau cu pulpele arãmii, ori îi plesneau cu sfãrcul bicelor. Bietele dobitoace, inhãmate cu șleauri și cu frãnghii, își bãlãgãneau vijelios clopotele, și fugeau cãt puteau, fugeau de mãncau pãmãntul.

Cu cãt se înopta însã, vãrtejul, în loc șã se domoleascã, se ducea mai iute. Se ajungea la jumãtãțile de poștã ne nerãsuflãte, și alți cai erau aruncați la oiște. Aceștia—din poruncã trimisã de la București la toate cãpetãniile de poștã—prin ștafetã anume dusã de un olac,—ãșteptau cu hamurile pe ei.

Alții surugii, tot atãt de copilandri, dar tot atãt de îndemãnateci, cu cai proaspeți între picioare, spãr-

geau întunerecul cu hăirile lor din ce în ce mai sălbatică, și se prăvăleau peste câmpii ca o vijelie. Roșile sfârâiau cu o așa repeziciune, în cât—dacă ar fi fost ziuă—nu li s'ar fi văzut spițele. Careta, se apleca într'o parte și în alta ; gema din încheeturi ; părea corabia primejduită pe care fie-ce val stă s'o înghită și ce se ridică de-asupra fie-căru.

Înăuntru, copilul, văzând că mamă-sa ațipește. cu capul răzimat de căptușala caretei, își lîpea fruntea de geam. El se uita în întunericul năbușitor, brăsdai lângă porțițe, de fulgerele galbene și și roșii ale felinarelor, și încerca să ghicească priveliștile. Unde era vale, credea că e deal, își închipuia că vede ape mari... Însă, trăsura se apropia de locuri păduroase. Copacii—rășleți sau mai mulți la un loc—se iveau, când la un geam, când la cellalt, luau înfățișări de oameni—de hoși ascunși în noapte, și cu pușca la ochi.

Une ori, șuierăturile surugiilor, sau vorbele lor îngânate de-a'n călare, erau socotite de el, ca semnaluri... Îngrozit, își zicea că n'are să mai scape cu din acea noapte, și se trăgea de la geam. Ghemuindu-se, apoi, lângă mama lui, încerca în să adoarmă, dar zadarnic : ochii săi rămâneau deschiși mari asupra întunerecului. Răsuflarea îi era scurtată, urechile vâjiitoare, și fiori-fiori îi treceau prin inimă.

Careta, în vremea asta, își urma drumul, și fiind-că era ajuns de târg, șiruri de care începeau să treacă prin lumina felinarelor. Ele ieșeau din noaptea, și reintrau în întuneric, ca niște umbre ale unei lanterne magice. Strigătele țaranilor ce le abăteau, scârțâitul roșilor, înjurăturile surugiilor, se îndesea. Dar odată cu teama de hoși ce pieria frica răsturnișurilor se

ridica dintre dealuri, năpădea din prăpastia văilor.

Copilul, deșteptase pe mama sa. Soldatul, care se detese jos de pe capră, și împiedicase roțile umbra pe lângă porțiță. Surugii o luaseră la pas. Careta, în bătăgăniurile tărăpănate ale clopotelor, cobora, acum, pe mamă și pe copil, cu doi-spre-zece cai în șir, către adâncimi necunoscute, către funduri înecate de întuneric...

Vărsatul zorilor, apucă pe drumeji departe de Pitești cu două poște. Dar somnul ce doborâse pe băia, rămăsese plin de aceiaș beznă. Ea, de pe câmp, îi pătrundea în ochi pe sub ploape, și alerga după trăsura fulgerată de aceleaș licăriri ale felinarelor cu lumină galbenă și roșie. Copacii de pe culmi se prefăceau, în visul lui, în năluci negre — în haiduci cu căciulile înfundate pe ochi, care se țineau după trăsura, și cari se apropiiau uneori, de porțițele ei până a le atinge geamurile. Alte dăji aceiași copaci, coborâți și ei de pe culmi, dau, goană caretei, o ajungeau, o întreceau, rămâneau în urmă și iar o ajungeau, însă în loc ca să fie tot haiduci, ereau călugări cu glugi negre pe cap, care, pe deșelate, goneau subt ei cai, se lungeau-se-lungeau, creșteau creșteau, sau se poceau cum le venă mai cumplit. Vântul le fâlfâia mantalele și glugile; se schimbau în demoni; se înmulțeau cât cuprindeau dealurile și văile: erau în fața, în urma, și împrejurul trăsurei. În visul lui, îl mai ajungeau de pe muchia dealurilor, cât și din apropiere, spăimântătoare hohotiri de râsete, și fioroase fișăiri. Dar ceva era și mai grozav: Brațele și degetele dracilor se subțiau; mâinile li se agățau de porțiță, una o deschidea; iar doi dintre demoni săreau năuntru. Într'o

clipă, unul își înfigea ghiarele în gâttelejul copilului, îi oprea strigățul, pe când altul i se așeza grecește pe piept, și rânjea, și sfâșiindu-i cărnurile, scotocind cu unghiile pe sub coaste... O!.. și ce căuta el, erau plămâni, era inima...

Dar, mama sa, se deșteptase. Ea îi auzise răsuflarea scurtă și grea, și lăsase geamurile. Aerul tomnatic al unei dimineți răgușite de ceață, îi răcori repede fruntea. Bătăile inimei i se liniștiră — visul se învălmășea, dracii șovăiau, și răsturnați, cădeau sub tăișul unei săbii de diamant... În acelaș timp, o lumină venită fără să știe de unde, îl îmbrățișa. Se simțea ridicat în sus — sbura, plutea — și, înfășurat de o nemărginită strălucire, o putere taină îl fulgera și mai sus însă — dincolo de văzduhurile ciocârliei — de unde, apoi, graiul lui, ce întrec a în dulceață cântecul privighetoarei, se răslățea peste țară, trecea granița, înfășura omenirea, era Dumnezeu făcut cuvânt...

Dânsul, deschise ochii tocmai pe când irăsura se afla la jumătatea unui deal. Soarele isbutise să spargă ceața. Cerul, săgetat de razele lui, se albăstră. În stânga drumului, copacii, a căror frunzătură era încă deasă, deși, în parte, roșcată, urcau spre șosea, din fundul unei văi.

În jos, la o adâncime de peste treizeci de metri, se desfășurau ogoare vâlvurate ca o mare, dintre culele căror, răsăreau clopotnițele și coperișurile de biserici aceste singure limanuri de scăpare în mijlocul furtunilor vieței.

Și caii urcau mereu... S'ar li crezut, acum, că ei se duc erept în cer, atât de înalt era dealul, și atât de departe culmea...

„Diseară, vrând Dumnezeu, vom fi în București, zicea mama. În urmă, scotea din bisacteaua de lemn de trandafir, iconița Maicii-Precistii, pe care o purta totdeauna cu ea la drum, îi scutura cu batista coroana de raze dinprejurul frunței, îi sărută argintul poleit, și n'o punea la loc până ce nu'i descurca șirele de mărgăritare ca boabele de meu, și salba de rubiele, cu care o împodobise în ziua măritişului. Inima i se reumplea astfel de nădejde: „Nu era cu neputință ca lui să-i fie rău de tot. Dacă ar fi fost așa, ar fi vestit'o din vreme. Un om ca dânsul, nu așteaptă ultimul moment pentru ca să-și ia adio dela tovarăşa vieței, și dela copii. Ce? Craiova era la o mie de poște?“ Și, pe lângă asta, putea ea să și-l închipuiască altfel de cum îl cunoscuse — sănătos în ori-ce clipă — depărtând însuși gândul că un om ca el ar putea să se bolnăvească... Și-l revedea tot cum îl știa: înconjurat de un stat-major strălucit, tobele bătând, trâmbițele răsunând, soldații prezeni tând armele. El, crunt și aspru cu cei mari, ținându-fără grai sub priviri, tremurători ca vrăbiile în ghiarele uliului, trecea dinaintea frontului. Prestigiul îl înfășura. Respectul sbura naintea lui. Se îmbunea cu gradele de jos, întemeia pe ele nădejdea militărească a țării.

Dacă — dacă însă va fi murit? Dacă îl vor fi emorât?

Și la această cugetare un trecut de ieri de alaltăieri îi năvălea în minte, împreună cu marșul militar comandat de el, pentru a deda pe soldat cu oboseala, pe o simplă distanță de șapte kilometri... Ura coloneilor pentru șeful lor se folosea însă de împrejurare. Ei se făceau de tot blajini cu soldații

care, simțindu-i, se întârziau prin porumbi, de unde în urmă, erea ridicăți cu ambulanța, sub cuvânt că au căzut... Organele de publicitate ale opozițiunei semănând apoi umplând câmpurile, văile, dealurile și coloanele lor, cu morși și cu răniși.

Iar pentru întâia dată își da seama cu limpezime despre ce ar fi soarta ei și a copiilor, după moartea lui.

Dușmăanii neîmpăcate, ingrătitudini ascunse, așteptau care altceva de cât momentul priincios? Și ei, i se va iertă oare, frumusețea, pozițiunea socială, epoca de stăpânire și de biruinți, disprețurile ei pentru aristocrația de naștere neînsoțită de cea sullitească, sângele boieresc pământean ce-i curgea în vine, curățit de scrofurile prejudecăților?...

Da: Va rămâne cu oare-care avere — zestre părintească — va lupta câtva, și ori-cum s'ar fi înlămplat, își va crește copiii... Inșă, după aceasta, întunec, noapte a viitorului nepătrunsă de ochii ome-nești. Cât despre sprijin domnesc, cu însemnări pe catastife, cum pulea să prevadă ce avea să fie acest sprijin? Ce știa, ce simțea, este că, odată cu moartea lui — dacă ea va rămâne în țară, — va intra într'un necunoscut prăpăstios. Și pentru ca, împrejurimile să n'o apuce fără veste, vindea, din gând, case, moșii, tot. Pleca în Franța, se așeza acolo, cu copiii, nu se mai întorcea niciodată. Dar — isbuti-va să ducă viața înstrăinată de țară pe totdeauna? No lega cu tot ce e românesc un fir nevăzut — sufletul — și nu simțise ea, decâte ori trecuse granița, spre a se duce la Paris sau la Viena, în Belgia sau în Italia — ori-unde — că de-și nu'i lipisea — nimic că de și o înconjurau curteniri și considerație — îi

lipsea—ceva nedeslușit, dar ce înceta, să-i mai lipsească de cum re-punea piciorul pe pământul românesc ; de cum re-auzea graiul cel plin de farmec al copilăriei, al întregii sale vieți ?

Neapărat că era așa, și că, dacă aceasta se va întâmpla, avea să fie isbită de moarte chiar din acea clipă — însă, putea să și jertfească copii nenorocirilor ce i-ar fi așteptat, și să nu se jertfească mai curând pe dânsa ? Hotărât : Odată ce el n'ar mai fi, nu i-ar mai rămânea decât să plece, să se statornicească în Franța, singura țară pe care o iubea — după a ei. Își va cumpăra prin urmare, o fermă, în Normandia, pe care o și închipuia între meri, aproape de coastele mării, și nu departe de Etretat sau Dieppe ; — se înduioșa la gândul că îi va fi dat să trăiască în liniște, să crească găini și găște — curcani ; se vedea cu șorț albastru și cu bonetă albă pe cap — din când în când, se ducea și la Paris — la Paris ! — dar numele acestui oraș îi schimba planul, îi aducea aminte că era dator să se așeze acolo — ca să și crească copii — închiria un apartament pe *rue de Rennes*, băga pe cel mai mare în armata franceză ; îl punea sub protecțiunea generalului-marchiz de Galiffet, pe care îl cunoscuse — lăsa pe cel mijlociu să și urmeze chiemarea — să scrie versuri, nuvele, piese de teatru, romane, — să fie ziarist — ce va vrea ; — iar pe cel mai mic pe zăpârstea, pe „Ba-be-bi-bo-bu“ al mamei, — A ! de el nu se despărțea, îl ținea lângă dânsa, și, mai târziu — „văzând și făcând“.

Trăsura, ce se apropia de Pitești, găsisese un drum mai bun. Ea nu mai era sdruncitată de hopuri și de fâgașuri. Dar copilului i se făcuse foame. Coșul

cu ouă răscoapte, cu un curcan fript, și cu brânzeluri, era ridicat pe genuchi. Muma-sa, scotea, și înlindea un șervet alb ca laptele. Ouăle erau sparte și curățite de coji. Gușa și pieptul curcanului se făceau nevăzute. Vinul de Bordeaux scădea în sticlă.

Roșeți călduroase urcau pe amândouă obrazurile, și ochii bătuți de neodihnăse însuflețeau, iar viitorul apărea mai puțin noros.

„Nu; nu se putea ca el să fi murit astfel!“ — ș, copilul care începea să creadă și el că „nu se putea“ i se adâncea în gânduri.

Fire ce cu greu ar fi fost deslușită, el, de și era încă mic prin ani, se dusesse prin cugetare și prin simțire departe. Binele și răul îi vorbeau cu o deopotrivă putere. Nici muma, nici tatăl lui, nici frații și nici camarazii de o vârstă cu dânsul, nu ghiceau ce aripi de soare are la suflet, și în ce lăvăliri de noroaie l'ar fi dus gândul, dacă acesta l'ar fi părăsit. Ochii lui era mai totdeauna coperiți de ceață, așa că părea nepăsător pentru tot ce se petrece împrejurii, și că umblă dormind pe picioare. Dar el vedea tot, simțea tot, se înduioșa de cea mai mică suferință, iubea cu patimă pe muma lui, de și ascundea cu îngrijire ori cui simțirea și gândul lui. Era slab, și cu toate aceste, mâiniile îi erau cumplite. Pe frațele său mai mare, care 'l lovise într'o zi, îl urmărise prin toată curtea cu un cuțit, și acesta, din puțin scăpase ca să nu fie omorât. Era, în sfârșit, de o mândrie nesuferită, dar și de o bunătate ce nu cunoaște margini. Nu citise la acea vârstă pe Lara, și s'ar fi putut zice că e fiul lui. Simțirea lui era atât de ascuțită sau de bolnăvicioasă, în cât, dacă mîntea nu i'ar fi fost puternică, aceeași simțire

l'ar fi dus la nebunie. Așa bună oară, nimeni nu știa pentru ce își umplea el buzunarele cu pietre, cu hârtii, cu bucățele de lemn cu toate nimicurile ce întâlnea în drum, când, în această privință, se supunea unui îndemn lăuntric mai mult decât copilăros, dar nespus de duios. Ce 'și zicea, când ridică toate acele fleacuri de jos, mișcat, une-ori, până la lacrimi, era că lucrurile acele n'au să mai fie întâlnite sau văzute de dânsul nici odată...

Neîncetata curgere a vremii — ce nu se oprește o clipă, și ce nu se întoarce o clipă din calea care a făcut-o îi vorbea, spunându-i cu o neasemănată putere, că ziua de azi nu e ca cea de mâine; — că om sau lucru — astăzi sunt dar mâine pot să nu mai fie, și că, dacă cumva tot mai urmează să mai stăruiască, un mâine în care nu vor mai fi le va ajunge și pe ele.

Tatăl său, care fusese pentru copiii săi o spăimâie, lui mai cu seamă nu-i vorbise de cât cu răsteală. Pe el, și pe frații săi, îi silea să vină în toate zilele să îi zică, la ore hotărâte: „Bon-jur pa-pa, Bon scir pa-pa!“ La masă, le poruncea să șadă pe scaune, drepți, să se uite în ochii lui, când le vorbea. Se speria de câte ori se supăra și se bucură. I se părea că aude încă trântirile scaunelor, și țândările farfuriilor ce se spărgeau.

Cu toate acestea, dânsul l'ar fi plâns mai mult ca ori-care din frații săi, dacă, în acele momente nu i s'ar fi petrecut în conștiință o luptă ciudată. Se semțea coprinș de beția goanei pe care o dau caii, cari intraseră în șosea, și o nemărginită dorință de neatârnare și de libertate, pătrundea în el. Fiorii prematuri ai plăcerilor, sexuale îi destindeau mușchii

cu lungirea brațelor și a picioarelor, și 'l cutremurau. Ce era bun în el, se svârcolea sub ce era rău. Pe tatăl său ar fi voit să 'l plângă cu hohot, pentru a'și dovedi lui că l'a iubit cu adevăr.

Dar o laie de Țigani, poposită la marginile orașului, încălecau șoseaua cu tăbărârea ei.

Dânsa, după ce se întocmise cu adunături din felurile părți ale țării, ce amestecaseră rudari, lăeți, și netoși, își alesese mai da vreme, loc de iernatic acolo, și câmpul se umpluse de coșare din nuiele împletite, și lipite cu pământ galben.

Porci, găini, leote de dănciuci în pielea goală; netoate care se certau pe grămezile de balegi ce adunaseră de cu vara; sgomotul cujnițelor; costorirea tingirilor, năuntrul căroră, gașperite arzuie învârteau otrepele ghemuite sub picioare; mărgelele albaste și roșii ce le țăncăneau la gâturi; sdrențe agățate pe mărăcini și pe crăcile pomilor; grohăriile scroafelor, sîsăirile găștelor, hălălăirile guturale certurilor, apucau caretă în vârtejurile lor.

Caii își iuțeau mersul. Unii, speriați, asvârleau cu picioarele. Ceilalți puneau capul în pământ, și fugeau cât puteau, ridicau nori de praf.

Copilul, uifându-și posomorânea, scoțea capul pe geam, și râdea de balaeanele ce ocărau cu măscări pe surugii care le arseseră cu sfârcul bicelor. De necaz, își ridicau fustele, pe cară dându-și-le peste cap, își băteau dosurile la ei.

Dintre coșare, se repezeau dănciucii cu părul ciuf. În pielea goală, cei mai mulți se Țineau de caretă, alergând după ea, iar ce mai sprinteni, se dau tumba, sau făcea roata pe lângă porțițele ei, doar de le-o pica, vre-un gologan în palmă.

Ca să facă haz, copilul se căută prin buzunare, și le arunca din plin. Dar creișarii, ori unde ar fi căzut, și chiar dacă ar fi fost prinși de vreunul, dau naștere la încăerări.

Pe el se asvârleau câte șapte, și câte zece, și loși se luau de păr, țipau, se ghionțuiau, se înhățau de mâini și de picioare — de gât — și rostogolindu-se morman, unii peste alții, se călăreau, se dau cu capul de pământ, iar sgârâindu-se și mușcându-se, se tăvăleau prin țărâna șoselei, până ce ajungeau de-a dura în șanșurile ei.

Roțile sguduiră, în sfârșit, caldarâmul Piteștilor. Bicele, chiotele, scoteau în uși pe prăvăliașii din ulița ce marc. Trecătorii, văzând irăsura, se opreau pe loc. Însă cu cât se înainta spre bariera Bucureștilor, lumea, în loc să scadă, se înmulțea. Din depărtare, se auzea un fel de răpăială ciudată. S'ar fi crezut că e sgomotul unei mări ce se întoarce în matca ei. Răpăiala se apropia și se desfășura în duzuri, pe anumite măsuri, dar neîncetat acelaș. După puțin, răsunară și niște sforțări lungi ce ar fi putut să fie asemănaute cu uriașa mișcare a mai multor mii de foale ce se închid și se deschid cu regulă. Erau soldații: Armata!

Cu bătăi în toba cea mare, cu fanfare de trâmbiți, ea se apropia. Și: drum-drum-drum—dururum, drum-drum! ea înainta. Capete de coloane, după capete de coloane, se apropiau de trăsură, treceau pe lângă dânsa. Soldații, cu pasurile măsurate după tobe, recucereau orașul, uliță cu uliță... Abea apucau să treacă unii, că alții le luau locul. Gorniștii din fruntea companiilor, își îmbucau instrumentele cu încreșiri de bărbii albăstrite de perdaful bricelor.

Steagurile se desfășurau de-asupra luminișului de spăngi, cu fliscuri și cu sunete de aripi. Ofițerii dintre plutoane, sau de pe marginile lor, se duceau, cu săbiile trase, și cu epolete de aur pe umeri, fie-care către soarta lui. Câte unul, care zărea orădonanța de pe capră, siluia cu priviri cercetătoare penumbra din careta ce se oprise, și, recunoscând chipul ostenit al doamnei dinăuntru, trecea salutând militărește, fulgerat de coborârile și ridicările oțelului cavaleresc. Numele persoanei salutate, șoptit din ofițer în ofițer, ajungea, însă, până și la șeful diviziunii, un colonel încă tânăr, care își punea calul în galop...

— Adevărul, voiesc să știu adevărul..

Dar colonelul, chipiul ținut cu o largă curtenire în mâna dreaptă, cu cea stângă pe frâne, se apleca înainte, și, cu vorbe meșteșugite, îi domolea grija, prin geamul lăsat: nu știa nimic, se întorcea de-a dreptul din lagăr, nu se oprise în București decât o zi—timpul trebuincios pentru ași odihni diviziunea, ce reîntră în circumscripția ei. Părea mirat că o întâlnește. Dacă ar fi fost ceva grav, lucrul i-ar fi ajuns la cunoștință, la trecerea lui prin capitală. Că era bolnav, nu încăpea... îndoială... *însă... dar...*

Și: „*drum-drum-drum-durarăm-drum-drum*“, vorbele lui păreau că se cojesc de poleiala.. „*Însă... „dar“ „cu neputință“... „ar fi știut“... răsunau clap, își pierdeau aproape cu toții căldura convigătoare...*

Soldații de felurite arme se scurgeau ca apa. Uruirile tunurilor și ale ambulanțelor înăbușeau muzica disciplinară a pasurilor; ulița se libera; colonelul se apleca pe cal cu o ultimă salutare surugii plesneau din bice—*„ceara măsei și papucii maicei-*

precistei"—și roatele sfârâiau din nou. „*Balanga-langa-lang-lang*“. Piteștii erau lăsați în urmă. Sălbăticia fugei reîncepea : de astă-dată, șoseaua era bună, și n'avea să sfârșească decât în București, dealuri și văi numai erau. Dar...

„Adevărul nu voia să știe decât adevărul“.

— *Ba-langa, ba-langa, ba-lang...* fuga, un moment odrită prin sosirea la jumăitatea de poștă, pornea iar. Tâmpilele îi erau însă strânse ca de un cerc de fier. Capul i se golea de idei. Se uita înprejur fără să mai vadă—„*langa-langa-langa ; lang-lang-lang*“, se lăsa și cu capul în colțul caretei—adormea.

Copilul, subț aceiași nimicire, simțea că și lui i se păiejenează privirile. Locomotivă de mică viteză, careta, numai punea dela o poștă la alta decât două ore. Se ajungea la Găiești cu sgomotul unei prăvaliri. Prunăriile din această localitate licăreau în pripă, cu vechiile lor case boierești având pridvoare de zid pe stâlpi, și se făceau nevăzute. Câmpurile nesfârșite re-coprindeau văzul, se prelungteau fără urcări și coborâri. Soarele, căzut spre apus, împrăstia pulberi de aur. Scaieții și mărăcinii erau cu totul poleiți. Goana punea, pe obrazele surugiilor, flacări. Sdrențuirile cămășilor piereau în aurul soarelui. Ei păreau, smei călări pe paralei. Părul unuia, arămiu, îi bătea grumajii cu arzătoare aripi de lumină roșcată. Altul, era oacheșiu ca un Țigan, dar frumos ca un fecior de împărat din alte vremuri ; cel de al treilea, bălan, și cu toate că era cel mai copil, mâna mai nebuște—„*ceara mă-sei și christosu lui tat'so*“...

Dar ochii copilului se închideau pe sferț. Clopoțele îi sunau în cap ; osteneala îi trecea pe sub ve-

deri șiruri-șiruri de bobife albe și negre ce se mișcau dupe partea în care își ducea pleoapele.

Aceste bobife, tot arătându-i-se și tot pierind—ce nu i se destăinuiau decât după oboseli mari—il îndrumau către închipuri ciudate... Da: Pentru ce ochii n'ar câștiga, în anumite împrejurări, pătrunderi ce lipsesc în stările trupești și sufletești obicinuite? Lumi, ce nu sunt nici bănuite de care mintea nici simțurile omenești nu'și dau seama, nu s'ar putea oare să ne înconjoare, să fie lângă noi, și noi să nu le știm? Și pentru ce nu s'ar afla făpturi și lucruri întocmite din aluaturi care să scape vederii și pipăitului omenesc? Știe cineva ceva? S'o spună. A învățat și el în școală — și va mai învăța — dar cunoaște-se-va vre-odată ce e lumina? Negreșit, la carte se zice că ea e o mișcare; însă mișcarea a ce? Și dacă e mișcare, de ce încetează să mai fie de cum, vrând s'o prinzi într'o odaie, ai închis obloanele? În sfârșit, sufletul, ce este el? Este sau nu este? Bunica lui spunea că este, că face parte din Dumnezeu, și că se întoarce la el. Profesorii lui spuneau că e o născocire. Dar alți profesori, aceștia mai învățași și mai mari, scriau pe întrecute în cărțile pe care le dosea din biblioteca tatălui său, că dacă n'ar fi sufletul, n'ar fi nimic. Apoi cu Dumnezeu? nu merge la fel? E și nu e. Uite popa nu e păpa. Cu stelele însă, cum rămâne, ce sunt ele? Unii spun că vre-o câteva sunt pământuri, iar că cele mai multe, sunt sori. Și cu toate aceste, de și ele pot să fie și sori și pământuri, ele sunt altceva: Ființe ale nemărginirii care trăiesc, simt, cugetă, și se iubesc sau se urăsc—după cum se plac sau nu se plac.

Nici vorbă că ar râde cine iar și aceste gânduri — dar adevărul eră tot cel care i se urca din suflet în mintea lui.

Și astfel, el umplea cerul cu făpturi ce erau îngeri — oști întregi de îngeri ce, în vecii-vecilor, împingeau tot mai departe întunerecul, îi răsturnau brasdă peste brasdă, spart.

Dar deasupra marginii depărtate a câmpului, soarele era de-o schioapă. Coborâse, și seara ajungea cail din urmă. Cu felinarele, aprinse careta trecea acum prin satul Mogoșoaiei — sat întocmit aproape în întregime numai din țiganii Brâncovenești... Câinii, firește, îi făceau alai. Dar la ieșirea din sat — departe și nu prea — începu să se mute pe câmp, de colo-colo, ca o spuză de licurici...

Soldatul, se apleacă spre geam, dătu într'însul :

„Bucureștii ! c'coniță“.

Inima mamei tresărea, o lua iute de tot. Furtuna cailor soseă în dreptul Băneșei, aluneca pe dinaintea ei, se năpustea în rontul întâiu. Lămpile de petrol depe oparte și depe alta a faimoasei plimbări roșeau pe rând întunerecul, Copilul, scotea capul, și se uita înaintea cailor. Rontul al doilea era trecut cu ocolire pe dupe havuz, surugiii, opreau în scurt, jandarmii călări și mai multe trăsuri ocoleau careta :

— Nu, n'a murit, dar...

— Iute, atunci ! Iute.

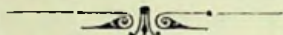
Și roțile duruira pe podul Mogoșoaie ; ele scăpărau schânteii din pietre, geamurile sbârniau între pervazuri, se trecea dinaintea bisericei Sărindarului, cu porțile și toată împrejmuirea cernită, fără ca cei dinăuntru să se fi uitat în acea parte ; surugiii, coteau

pe o uliță, o luau pe alta, intrau pe o poartă, opreau la o scară, muma și copilul săreau jos :

— Cum îi e? Cum îi e?

Slugile tăceau, o femeie în negru se arătă în capul scării, se arunca de gâtul noiei sosite :

— Ah ! ma tante, ma chère tante !

NICU DEREANU

*Lui G. O. Gârbea, poetul lui
Iov, prietenului scump și fos-
tului camarad de liceu ¹⁾.*

Nicu Dereanu se născuse în Ploiești. El era nepotul unui fost ministru. Își făcuse liceul în București, luase bacalaureatul, și fusese numit copist la un minister, prin stăruința unchiului său.

Pe lângă aceasta, el urma la drept — când urma. Nu e mai puțin adevărat că Nicu, deși nemerea rar la cursuri, cunoștea de minune clădirea de peste drum de statuia lui Mihai-Viteazul, călare pe breazul, adică pe un cal mic cu coadă mare, și ținând în mâna stângă un goș-gogea topor cu cure tot amenință, de când e pus acolo, Universitatea, iar în deosebi, sălile facultății de drept. Mai ales, seara, îi plăcea lui Nicu să se așeze pe banca din turnătoră Lemaître, din fața Unisersității, de unde privea vârful clădirei, coronat cu un vultur de ciment de portland reflectar la igrasie.

În sus și în jos, cât și pe dinaintea lui, tineri cu

¹⁾ Inceput din viață.

ghete englezești, și cu vesioane ce abia trec de talie, se amesecau cu bătrâni, ciudați la înfățișare, printre cârdurile de femei cu rochi la modă. Vorbe și râsete se schimbau dela o grupă la alta, iar trăsurile începeau să treacă spre Calea Victoriei, cu feciorii de bani gata în ele, care, fără să se întârzieze prea mulți prin oraș, cărau în toate nopțile averea părinților la Herăstrău și vila regală. Nicu, așezat pe banca lui, mai adesea nici nu auzea și nici nu vedea nimic. Ochii lui mari și negrii, împrumutau fakirilor nemișcarea lor, pe când, cu gândul se ducea spre lumi cu totul altele decât ale vieții zilnice. Privirile lui îi erau răpite, câte odată, și de vedenii mai pământești. Statuia lui Heliade avea, între altele, darul să'l farmece. Și cu toate că nu știa că acest moment se datorește celui mai mare sculptor al Italiei de astăzi, el nu se lăsa să fie târât de criticile scylice ale cărturarilor cu vază, care nu găseau cuvinte să batjocorească pe impietritul uriaș, în ura lor împotriva celui care întemeiase nu numai limba și literatura română, dar înviase și sufletul latin între Carpați și Dunăre. Simțirna lui pricepea măreția și frumusețea acestei statui, cu care, aproape că nu se poate potrivi nici altă operă de artă a sculpturii din zilele de astăzi. Ca un tribun care își încheia discursul, așa Heliade depe soclul lui de marmoră își încheia viața cu o firească și blajină plecare a capului și corpului în fața poporului pentru a cărei redeșteptare luptase atât.

„Și acum, i se părea lui Nicu că îi rostește dumnezeiasca marmoră: „Ce pot oare să vă mai dau când m'am dat vouă întreg?“

Oh! Heliade! Dar pentru ce n'ar fi și el un urmaș

al lui? pentru ce nu i-ar crește și lui aripi sufletești care să-i ducă într'o zi numele, ori cât de necunoscut ar fi astăzi în inima fie-cărui român? E adevărat că, deocamdată, nu era decât un biet student, și un mic, foarte mic slujbaş. Dar Heliade? Ce fusese oare? — Iar, mai mult: dela cine, și în ce școli învățase carte? Nu începuse să ia cunoștinți de citire, buchierind „*Alexandria*“, împrejurul Târگویشiei, cu niște ciobani dând noaptea roată pe lângă un foc? Apoi Bolintineanu? Cum începuse și el, și unde ajunsese? Mari Doamne! au fost oamenii ăștia, de care râd ticăloșii de acum...

Și visurile ce-l ademeneau i se așezau pe frunte ca niște porumbei de lumină, ori se făceau privilegiatori cu cântece ne-mai auzite. El trăia, astfel, clipe în care i se părea că stelele se coboară până la dânsul, ori că, dimpotrivă, se urca el singur până la acea spuză de aur și de pietre scumpe, și că pierde pământul din vedere. Iar când se cobora de acolo în lumea tuturor, ce n'ar fi fost în stare să facă, și unde n'ar fi putut să ajungă? Poet, legist, orator, el se vedea pe rând de toate. Și de ce nu? Poet, bună oară,—e! Care școlar n'are astăzi câte o dragoste în inimă, și câte o presimțire cumplită că, odată cu căderea frunzelor... Și care școlar nu se grăbește să-și pună aceste simțiri în versuri, și să dea fuga cu ele pe la gazete? — Dar legist? Nu e aceasta și mai ușor? Nu naște tot românul avocat, după cum naște poet? De altminteri, nu e statornicul un principiu: „*că fiecare cetățean are deplina cunoștință a legilor*“, și nu el singur este legiuitor de vreme ce, contractul între părți e socolit ca lege? — Și, tot așa, cu privire la ori ce. Cât despre mareața ca-

rieră a armelor, nu naște oare fiecare cetățean soldat, și nu poate să ajungă fiecare general, sau chiar căpetenie a căpeteniilor? Urcarea culmilor științifice, i se părea, la drept vorbind ceva mai grea. Dar dacă era vorba să te gândești mai bine, nu locmai membrii *Institutului Franței sau al Societății Regale Științifice din Londra*, au făcut descoperirile cele mari...

El, Dereanu n'are decât să vrea, spre a face ca numele lui să răsune peste tot. Pe tărâmul unor asemenea descoperiri, se simțea mai cu seamă tare. Așa, între altele, câte zile nu'și bătuse el capul să ajungă la rezolvarea problemei „*mișcării prin mișcare*“. Cărbunii, electricitatea, aerul comprimat, trebuiau lăsate la o parte. Ele pe lângă că dau naștere la cheltueli, ce întrec rezultatul atins, mai sunt și izvoarele unor sume de întâmplări nenorocite. Fumul de căbuni este, de altă parte, și de natură să prăpădească sănătatea. Cu totul altfel ar merge lucrurile dacă el, necunoscutul de azi, și omul de care, poate, se va vorbi mâine în lumea întreagă, ar găsi pe cineva care să înțeleagă marea lui descoperire pe care a întemeiat'o pe un principiu atât de puternic. De sigur că, la început, mulți au căutat să'l sdruncine în credința lui. El însuși s'a îndoit vreme lungă, că'și va duce plăsmuirea la capăt bun. Adesea mintea omenească se înșeală. Descoperitorii merg, de alt-fel, pe dibuite, căci știința sfârșește acolo unde născocirea începe. Fapt este de asemeni, că istoria felurilor izbânzi îndeplinite pe tărâmul științific, arată cât este de protivnică lumea îndrăselilor și îndrăseliilor. *Fulton* se duce la *Napoleon I*, spunându-i că a găsit, cu ajutorul aburului, un mijloc de mișcare —

drumurile de fier — mijloc care își bate joc de depărtări, care nu ține socoteala de dealuri și văi și de ori ce fel de alte piedici. Fulton nu este, cu toate aceste — pentru Napoleon! de cât un nebun. El râde dă din umeri și ajunge la Waterloo. *Daguerre*, un alt nebun, înfățișază *Institutului Franței* o amănunțită tălmăcire a descoperirii pe care zicea că a făcut-o. Dar secretarul învățatului așezământ, ia în răspăr descoperirea lui, și hotărăște că și acest *Daguerre*, dacă nu este un nebun, este totuși un păcălici.

Firește că totul, prin urmare, povățuia pe Nicu să și dovedească, atât lui cât și lumii, că nu s'a înșelat. Și iată pentru ce, de câte ori se așeza pe banca din față Universității, închipuirea și mintea lui, ce alunecau încoa și în colo, se întorceau mai des spre mașina pe care, din gând, o întocmise cu o nespasă desăvârșire. Iar că această locomotivă nouă se va mișca, și că iușeala ce va câștiga va fi mai mare chiar de cum e cea pe care o dă aburul, nu mai era îndoială. Așa că Nicu o și vedea până jos înfăptuită, și așezată pe șine, și se vedea până și pe el, nici mai mult, nici mai puțin de cât în gara de Nord, jobenat și înmănușat, și gata să urce pe noul balaur de oțel și de foc ce avea să i poarte în veci de veci numele în slăvi. Negru de lume, peronul gărei i se arată atunci. Bucureștii întregi erau în picioare. Delegații presei își făceau cu greu loc printre mulțime. Imbulzeala era nepomenită, și, în mijlocul ei, mai multe doamne leșinau. Mulțimea începea chiar să schimbe ghionturi cu gardiștii. Prefectul poliției se repeza în biroul telegrafic și cerea grabnica sosire a pompelor. Căci niciun public nu se astâmpără mai ușor cu apă ca cel bucureștean.

Dar semnalul de piecare al trenului cu care trebuia să se facă încercarea descoperirii lui Dereanu era gata să fie dat. Nu se mai aștepta de cât regele. Nicu, urca în vremea aceasta, pe locomotiva lui, și, fără voie, un zâmbet trufaș i se arătă la colțul buzelor.

Entuziasmul ce trecea peste o parte a mulțimei, o făcea atunci să și ridice pălăriile și să izbucnească în strigăte și urale.

Trăsura regelui străbătea însă în curtea gării iar împrejurul ei se făcea pe loc un gol. Regele nu era înăuntru. Un adjutant îl înlocuia, și cu toate aceste, zâmbetele înalte, el le împărțea. Roșu și gras sub livreaua curței, vizitiul întorcea cail și trăgea lângă scară.

Dar sub geamlâcul ce adăpostea vagoanele la care se afla înhămată faimoasa locomotivă, o scurtă șuierătură răsună, și aproape în aceeași clipă, trenul ce sguđuia, se punea în mișcare. Incet, la început, și apoi din ce în ce mai iute, el, într'o vreme de necrezut de mică se micșora și se pierdea în depărtare spre nesfârșita mirare și încremenirea a celor din gară. Strigătul mulțimei fu uimitor de mareț. Dereanu care de pe locomotiva lui îl auzea, simți că privirea i se înpăiejenează de bucurie. În picioare, și cu mâinile încleștate pe pereții platformei, veni o clipă când el se simți aproape Dumnezeu. Căci iată-l, în adevăr, iată-l, stăpân deplin peste soarta lui și pe care o ținea acuma strivită sub lămpi. „Mai iute! mai iute! erau cuvintele ce izbucneau dintre buzele lui, pe când mișcările mâinilor lui aiurau printre vântul care-l isbea. Ce? îi spunea — lumea nu era să fie de astăzi a lui? Și n'avea numele

lui să cuture pământul trâmbițat de mii și mii de glasuri? Iar până la moarte, îi mai aștepta oare altceva de cât îndeplinirea tuturor voințelor și dorințelor lui? De cât chiar viciurile ce, îreptat, aveau să-l copleșească, schimbate de oameni în virtuți înalte, sau cel mult, în mici greșeli nedespărțite de firea tuturor oamenilor mari. Aur! putere a puterilor și glorie a gloriilor — zeități ce ridicăși pe cei pe care îi ocrotiși de-asupra ori-căror altora — voi pentru care nu este altă lege și altă morală de cât cea pe care o hotărâși voi, iată-vă, își zicea tânărul, iată-vă în stăpânirea mea, în stăpânirea unui Nicu Dereanu!

Și trenul ce aluneca repede, se întrecea ca iuțeala vântului, ajungea aproape pe a dâncului, se prăvălea peste văi și câmpuri ca o furtună. Țăranii de pe marginea șoselei care-l vedeau trecând, rămâneau încremenți și se cruceau. Orașele, ori satele, câte se iveau în stânga sau în dreapta lui, se făceau nevăzute cât clipeai din ochi. Plopii arginții ce se deșirau pe țărmul unui râu cu malurile nisipoase, păreau că se topesc în unul singur, ce eră neîncetat dinnaintea ferestrelor vagoanelor. Dar cu cât se scurta drumul dintre tren și gara orașului unde era să se oprească, pe atât și chipul lui Dereanu se încrunta. Semeșia ce, adineauri încă, îl făcea să nu se mai potrivească cu nici un om de pe pământ, îl părăsea. Încleștate pe manivela frâului de oprire, mâinile lui își sporeau zadarnic sălbăticia puterii pe care o desfășurau. Dintr'o pricină sau dintr'alta, acest frâu era ca și cum n'ar fi fost. S'ar fi crezut chiar, că mersul îngrozitor își mărește iuțeala în loc să și-o domolească. La curbe, locomotiva și vagoanele săreau pe șine și amenințau cu deraierea. Stația

unde trenul era să se oprească licărise numai o clipă pe dinaintea ochilor lui Dereanu și pierise în zare. Iar în fața și în urma lui, el nu zărea de cât alba panglică a soselei cu cele două șine ale ei ce se duceau către nehotărâtele zări ale câmpiei, pe care o tăiau în două.

Însă tocmai când desnădejdea lui era mai mare, căci locomotiva ajunsese cea iuțea dincolo de care așteaptă haosul de vagoane rupte urcate unul peste altul, auzi, sau crezu că aude, sunetul unui ceasornic ce bătea în depărtare orele patru din spre ziuă.

Când Nicu se desmetici din visele ce i smulseseră împrejurărilor vieții lui, luna alba aproape ștearsă în petecul de cer din stânga turnului Colței.

Doi gardiști, văzând că se face ziuă, se înfășuraseră în mantalele lor și dormeau pe treptele muzeului. Câte un pantalon-creț, calfă de măcelar cu mânecile răsfărânte, se ivea pe strada Colței și se grăbea cu pasuri răsunătoare către piața mică.

Nicu, se întoarse acasă încet; șealele și spinarea toată îi erau înțepenite de răceala nopții. Câți-va camarazi din facultate, îl întâlneau în dosul pasagiului, și crezând că iese de la o petrecere, voiau cu orice preț să l târască cu el la *Pisica-Albă*,—pentru a se drege. Dar el se grăbi să se depărteze în urmăi cu râsetele și glumele sărate și nesărate ale acestora.

Realitatea îl relua în stăpânire. Iată-l din nou căzut din înălțimea visurilor ca o pasăre cu aripa ruptă de alicea vânătorului. Iată-l din nou, biet student sărac, vara cu pantalon de iarnă, și iarna fără palton și cu ghețele căscate la vârfuri, prin noroiul cleios al ulșiei...

Pe de-asupra, prins de niște friguri neașteptate, fu silit să nu se întoarcă la cancelarie decât a treia

zi. Când reapăru, muștrările ce'l așteptau izbucniră. Cum? dumnealui își închiupuia că treburile statului pot să stea pe loc că i-a venit pofta să se bolnăvească? De sigur că lucrurile nu pot să meargă astfel... Dacă e bolnăvicios, coconaș, să facă bine să-și dea dimisia.. Sunt cinci-spre-zece candidați care așteaptă — și toți cu bacalaureat — iar în viitor, vor fi și licențiați cari să scoală limba după așa bunătate de slujbă. Numai nouă-zeci lei și câți-va pe lună, de o camdată, e adevărat; dar greutatea e să te vezi în pâinea statului, că apoi, departe mergi... Mai pune că, poți să ajungi și sub-șef de biuro, și să te însori... Cine nu-și mărită fata după o slujbă?... Te mai așteaptă, în sfârșit, spre bătrânețe, și drepturi la pensie, așa că, de la șase-zeci de ani încolo — dacă'i atingi — poți să dai cu căciula în câini. Dar el mai cu seamă? El? Nu era oare și student la drept și nu-i înlesnea slujba puțință să pună mâna pe diploma de avocat și să taie palavre nesupărat de nimeni? Și lucrurile stând astfel, dumnealui în loc să fie recunoscător șefilor, în loc să prescrie ordine și circulări — să-și facă datoria — se îmbolnăvea... Să bage însă de seamă, de rândul ăsta i se trece, dar când i se va mai întâmpla va fi înlocuit.

Tăcut, și plecându-și fruntea sub muștrări, Nicu se reasează pe obicnuitul scaun de paie ce'i subția fundul pantalonilor, și repunându-se în corent cu lucrările de zi își scârțâi condeiul pe concepte ca de felul acestora :

Domnule Prefect,

Vi se pune în vedere că cu privire la raportul dv. cu No. 150 sunteți cu *onoare* învitat să vă conformați *intocmai* cu spiritul și litera legii.

Primiți, etc.

Ministru, *Legalicescu.*

Ordine de acest fel sunt, în adevăr, de mare însemnătate, căci dau loc la lucrări ca cea care urmează, în cancelaria prefecturilor către care sunt îndreptate:

Domnule Sub-prefect,

Vi se pune în vedere că, cu privire la raportul dv. cu No. 640, cerându-ne deslegarea despre chipul cum trebuie să urmați (aici „cu onoare” nu se mai pune fiindcă un prefect nu poate să adreseze către subalternul său „cu onoare”), sunteți invitat să vă conformați întocmai cu legea și spiritul ei, (aici se adaugă) *cunoscând că la din contră, vă vom face direct răspunzător.*

Prefect, *Pârjolescu.*

Șefii se arătară câtăva vreme mulțumiți. Aveau și de ce: căci pe când colegii lui Nicu fumau țigări, sau vorbeau despre viitoarea față pe care aveau de gând s'o pună la mână, iar câte odată și despre cămătarii cărora le trăsuseră *chiulul*, el singur rămânea neclintit, totdeauna aplecat peste masă și cu spinarea încovoiată asupra lucrărilor de făcut.

Zilele treceau acum pentru dânsul la fel. Venea la cancelarie la opt dimineața, se așeza dinaintea călimărilor de pământ ars și—mașină de prescris—scurpa, slovă cu slovă bine-făcătoarele dispozițiuni ministeriale „*întocmai cu spiritul și litera legii*”. Dar dacă nu mai lipsea dela cancelarie, închipuirea lui nu'l ducea mai puțin departe de locul unde se afla și departe de viața pe care o trăia.

Ca și pe banca din fața Universității, Dereanu uita în acele clipe tot, și zilnic își călărea câte un Ducipal nou. De câte ori nu văzuse, bună-oară—vis între alte visuri ale lui—intrat în armată ca volun-

iar, și tocmai când războiul se declarase. Mobilizarea îi îmbătase atât de mult în cât, nici nu știa cum ajunsese la graniță și cum el și armata română o trecuseră. Desiul că acum știa că munții au rămas în urmă și că el se află în mijlocul unei câmpii înlînse, și printre camarazii lui de soartă și de glorie, desfășurați, în număr de două sute cinci-zeci de mii, de ordine de bătaie. Dincolo de apă, spre dreapta, câmpia se urcă pe nesimțite și se făcea deluroasă. Acele părți de locuri fuseseră mai cu seamă puternic înlărite de aripa stângă a dușmanului. Căpetenia oasiei noastre, în loc să ocolească pozițiunea și să atace, cu toate mijloacele de care dispunea, aripa dreaptă ce era mai slabă se isbi de ele. Greșeala lui cea mare fu, apoi că și prăpădea armata prin pipăiri treptate ale terenului, nețirimișând în foc regimentele de infanterie de cât rând pe rând. Dușmanii câștigau terenul, și în curând, lupta luă o așa față în cât, când generalul voi să și desfășoare toate puterile, nu mai putu s'o facă.

În mijlocul fumului și gloanțelor, printre obuzele care vâjăiau și se crăpau în cădere, Nicu nu și pierduse cumpătul. El își da de minune seama că bălălia era pierdută. Soldații și începuseră sa dea înapoi, iar mulți fugeau.

Din fericire, isbit în inimă de un glonț, generalul căzu. Însă în clipa când groaza și desnădejdea își făcea drumul printre șirurile românilor, Nicu, care văzuse primejdia, și care ridicase de jos chipiul divizionarului, punându-și-l în cap, se află, dintr'un salt, călare și luă comanda armatei. Mișcare ce se produse în rândurile noastre fu dintre cele mai dăltătoare de avânt. Cea mai mare parte dintre soldați

se repezi pe urmele lui ca un troian ce se surpă de pe un munte. Ura! Iureș! Cei dintâiu soldați cad. Cad și rândurile ce vin după ei. Dar Dereanu, printre fum, se ridică în scările șelei. Statura îi este măreață, și gestul magnetic. Asaltul ce se dă pozițiilor în care dușmanul s'a rețrașat este hotărâtor. Pe Români, îi așteaptă, poate o moarte sigură, dar gloria cea mai neperitoare le va duce numele printre veacuri. Câteva regimente atacă atunci în coastă pozițiile armatei potrivnice. Dereanu întige cel dintâiu steagul românesc pe una dintre ele. Sdrobiți de toată artileria noastră, inamicii bat în retragere. Goana ce li se dă e pentru ei cumplită. Invălmășeala le încurcă rândurile. Gloanțele puștelor și proiectilele mitralierelor îi seceră ca o grindină. Morții abia li se pot număra, și spre seara, oștirea noastră tăbăraște pe câmpul de bătaie.

„Ca un glob de aur luna strălucea
Și pe-o vale verde...”

O triumf! O glorie! Zilele lui Mihai-Viteazu au reînviat, după încheierea păcei, Dereanu reintră în capitala, din care plecaseră simplii soldați, în mijlocul flăcărilor dragostei populare. I se strigă ura! i se aștern covoare sub copitele calului, și florile răpăiesc dela ferestre peste capul și corpul lui.

— „Te-am prevestit de mai multe ori, domnule Derene, că ai s'o pași, fură vorbele ce tăiară aripele uneia din aceste himere ale lui într'una din zilele dela sfârșitul lui Septembrie și în momentul când ea se desfășura mai strălucită.

Și i se comunică înlocuirea. Greșelile ce i se strecurau în transcrieri erau în adevăr, prea mari. De

trei ori i se întâmplase ca, în loc de: „întocmai cu spiritul și litera legei“. Alte ori, cu dela sine putere, schimbase unele formule. De câte ori nu i se spusese să nu mai pună: „am onoare să vă invit“ ci: „cu onoare vă invit, etc.“.

Apoi, unde am ajunge dacă cei care îndrăznesc să se atingă de sfințenia formulilor administrative n'ar fi cu asprime pedepsiți? Auzi! Bine'i șade, tânăr cum este, încă pe băncile școalei, să îndrăznească să îndrepleze pe mai marii lui, oamenii cu carte și vechi în biroucrație...

Nicu, auzea aceste vorbe, dar i se părea că'l lovesc tot alătea gloanțe. Sudori ca ale morței îl coprindeau, și ca într'un vis, se ridica de pe scaun, iar desprinzându-și dintr'un cuier pălăria, își luă umbrela și ieșea în curte.

Afară, o ploaie pătrunzătoare și mărunță se cernea din înălțimea posacă a văzduhului. Ea spăla pietrele din împrejmuirea ministerului în care, birjarii puternicilor zilei, înfășurați în dulămi roșii și civite își infundau căciulele pe ochi. Pe uliți, noroiul, se făcea lipicios, se agăța de locuri și de vârful ghetelor, se pleoștea în stopi galbeni pe pantalonii trecătorilor, și până pe geamurile dintr'o bucată dela prăvăliile lor mari.

Nicu, în haina lui neagră, lustruită de prea multă purtare și roasă la coturi, cu umbrela în mână, pe care n'o deschidea, umbla sub ploaie cu pasul măsurat. Se ducea înainte, fără niciun scop, era cu ochii deschiși și nu vedea, se lovea de câte un om și de altul, răvășia pe rând ulițele, și părea că e un nenorocit care, deși umblă doarme.

În moliciunea ploioasă a zilei, se simțea că e furat

de un fel de amorțeală, și că nervii i se descordează. El putea să fie asemănat și cu un om care ar fi primit o sdravănă lovitură în creștetul capului.

Cu toate acestea, zilele trecură pentru Dereanu ca și pentru toată lumea, și, acum tocmai când Crăciunul sosise, el nu mai avea unde să locuiască de mai bine de-o lună.

Unchiul său, frate bun cu biata lui mamă, moartă de cum îl născuse, se afla când la Nissa, când la Monte-Carlo, unde-i scrisese. Dar jocul la *roșu* și la *negru* cu diferențe zilnice de câte două și trei sute de napoleoni, îi lua prea mult timpul spre a mai putea gândi să-i răspundă...

La început — după ce stăpâna casei unde locuise îi detese afară, nefiind destul de bătrână ca să găzduiască pe nimic pe studenții săraci — Dereanu, intra prin cafenele, cerea câte un pahar cu apă, aștepta sosirea câte unui prieten ca să-l poftescă la o cafea, vorbea cu voce tare împotriva guvernului, a omenirei, da în judecata conștiinței lui pe Dumnezeu, zicea că el este adevăratul demon. Alcătuia, apoi, lumea, pe alte temeuri. Era comunist și socialist. Coprins de o milă fără margini pentru tot ce suferă se uita pe el. Alte-ori însă; își da seama că omenirea nu poate să fie decât ce este: că osebirile dintre unii și alții sunt firești, că n'au să piară nici odată, și că, în sfârșit, suferința este o lege a vieții...

Iar când se prăvălea în aceste adevăruri, mila lui era înlocuită de răutate. Dacă ar fi putut, ar fi nimicuit tot ce este, ar fi trimis în nirvana pe cei buni deopotrivă cu cei răi. Albul ochilor i se roșea atunci de sânge; vocea i se făcea strigătoare, și în-

chizându-și de getele peste palmele mâinilor, amenința cu îndârjirea pumnilor cerul și pământul.

Obişnuirii cafenelei — stâlpii — îi dau ocol, îl întărau o vorbă batjocoritoare. Alții mai neghiobi, se prefăceau că cugetă la fel cu el, îi exilau mișcările sufletești, și pe furiș, își făceau cu ochiu, râdeau pe îndealtă. Dintr'o cafenea în alta, Dereanu își petrecea astfel vremea. Dar alte dăți, bătea podul de dimineață până seara între grădina Episcopiei și piața Constantin-Vodă,¹⁾ doar de-o vâna dela vre-un cunoscut, sau prieten, un leu-doi, ce i se dau mai mult de milă decât ca împrumut. Problema cea mare, chestiunea de viață sau de moarte era însă pentru el cea pe care trebuia s'o deslege de treizeci de ori pe lună, și anume: aflarea unui adăpost unde să doarmă o noapte. Și când nu'l descoperea din vreme, când seara îl apuca fără dânsul, după ce trecea în șir cafenea după cafenea, era silit să ia în revizie birturile prin care chiulangii se întârziu până dinspre ziuă, să se alăture de ei, și să bea cât i se turna în pahar, iar la urmă, să'i întovărășească prin localuri patentate, fericit dacă vre'unul, trăsnit de vin îl poftea la el acasă, spre a găsi acolo un pat, sau mai puțin de atât, un scaun. Intr'o zi, întâmplarea îl făcu să întâlnească pe un fost conșcolar. Era în dreptul vestitului birt „*La Purcelul*“.

— „Cum te-ai schimbat! Inșă... desigur că... în bine. Numai — de! ce să zic! — nu pari în fonduri, îi zise acesta,

— „Ei da! M'am schimbat; cât despre fonduri, n'am fost nici odată bogat. De câtă-va vreme sunt și fără funcție; dar tu, ce te-ai făcut atâta vreme?

¹⁾ Azi palaiul Poștelor și Telegrafelor.

— „Pe unde crezi că n'am umblat? Nouă țări și nouă mări; cu toate acestea, nu pot să zic că mi-a mers rău.

Și din aceste momente, prietenul lui Dereanu se arătă nedespărțit de el, îl ajută, își împărți odaia cu dânsul — dormeau și făceau cheturi împreună. Aceasta însă nu ținu mult. Câteva cuvinte, pe care el i le spuse într'o zi, îl răniră de moarte. Trufia celui care ar hotări și de rândul ăsla soarta celui care e în lipsă, și puțin în urmă odaia călduroasă răsună lung de sgomotul unei uși trântită pe țâțânele ei.

Iar acum în noaptea ajunului, sub un vânt ascuțit ce aleargă șipând pe încâlcirile ulișilor. Nicu în biata lui haină lustruită de prea multă purtare, fără galoși, cu ghetele aproape căscate, se duce drept înaintea lui, și cu aceleași pasuri mecanice ce l'au scos afară din curtea ministerului, o ia pe podul Mogoșoaiei, se lovește când de câte un om, când de câte un felinar, se oprește în fața geamurilor de pe la prăvălii, se uită la bronzurile și la bucuriile de artă ce scântează în lumina gazului dar fără să le vadă.

Grăbită, lumea își dă cu coatele, își încrucisează umbrele ce se lungesc de-a curmezișul trotuarului și până pe mijlocul uliței, printre roatele trăsurilor, ce scot vuiete metalice din caldarâmul înghețat.

Dar, între răsunetul ușei trântite și între momentele în care se află, au tresut pentru Dereanu, trei zile — trei zile de nemâncare și nedormire. Cu cei cinci-zeci de bani pe care i-a găsit în căptușeala buzunarului dela jiletcă, și-a cumpărat o jimblă, din care i-a mai rămas o bucată, ce-i rânjește sub braț printr'o spărtură a gazetei în care a înfășurat-o.

În acest timp, la *Broft* ¹⁾ și la Capșa, gelatinele ca fața chilimbarului topit, tremură pe farfuriile de porțelan așezate pe tăvi de argint, coperind locăturile de cărnuri împănate cu fel de fel de mirodenii, ce împrumutau tiparului formele cele mai atrăgătoare. Alături, purcei gata pentru a fi puși la foc, zorzo-nași cu zulufi de hârtie colorată, și cu pătrunjel verde în dinți, își dau coatele cu alții, fripli gata, și cu șorici poleit de flăcări. Se mai văd și lasani reîn-brăcași cu penele lor, precum și o mulțime de alte pasări de vânătoare. Prăjituri ce se înalță ca niște clădiri cu cinci-șase rânduri, fac de altă parte, ca gura să-ți lase apă, printre surpările de bomboane ce dau afară din cutii, ori din coșuri cu împletituri aurite.

Dereanu a umblat în sus, a umblat în jos. În sfârșit, s'a hotărît să intre și el în vestita cafenea a lui Fialkowski, ce însuflețea pe atunci piața teatrului cu paraponisișii guvernelor, care găseau acolo adăpost și pahare cu apă.

În seara aceea, nu se aflau pe canapelele de pluș roșu ale cafenelei decât vre-o câți-va negustori faliși. Fumul lăsat înăuntru de mulțimea consumatorilor, începea însă lumina becurilor de gaz. Nicu care nu intrase întâia oară acolo — se așază și el pe plușul sgâit al canapelelor, cerându-și paharul lui cu apă, care i se aduse cu multă bună-voință, și se apucă să aștepte...

Ce? nu știa nici el: soarta lui? Nașterea mântuitorului?—Sau pe amândouă deodată? Dar, ori cum ar fi fost, el se uita când la pervazurile despo-

1) Un mare hotel ce se ridică înainte în locul hotelului Continental.

leite ale oglinzilor, și când la felinarul din piața leaîrului, ce se vedea prin ușa de geamuri ale casei.

Afară, începuse să ningă—ningea de mai bine de un ceas: fulgii cădeau acum mari, căci vântul încetase să sufle. Ei se agățaseră mai întâiu de felinare, se prinseseră ca niște fluturi albi de crăcile pomilor, se așternuseră la urmă pe trotuare, albiseră coperișurile caselor, și înlocmiseră cu încetul, peste toată întinderea Bucureștilor, unul și acelaș strat gros de zăpadă. Cete de hăeți, cu „*bună dimineața la Moș Ajun*“, se bălăbăneau printr'nsul, troieniți până la glesne, își pierdeau galoșii, și, pentru a se încălzi, se loveau cu bulgării de zăpadă. Nicu ieși cel din urmă din cafenea, își strânse haina la piept, își înfundă picioarele în moliciunea ninsoarei, și o luă înainte pe trotuarele pustii. El mergea alături de case, în umbra lor culcată peste uliță, și trecea câte odată ca o iasmă prin lășiile de lumină împăiejeniată ale felinarelor. Ninsoarea, ce nu încetase, i se grămădea pe marginile pălăriei, i se așeza între gât și gulerul ridicat, îi albea spinarea, îl încărca de sus până jos, cu fulgi albi, și iar, albindu-i părul și sprâncenele îl schimbă în moșneag ne-mai așteptător de bunuri pământești.

Pasurile lui se făceau, firește, mai grăbite. Părea cuprins de frigurile unei puteri peste măsură de mare. Oare nu era el dator să însemne, în acea noapte, urmele lui, negrele brazde ale mizeriei, peste tot corpul Bucureștilor?

Da: aceasta îi era menirea. Și el nu mai lărgănea să și-o înțeleagă. Se mira numai, cum de nu și-a pierdut-o mai de mult... Și numai „*înainte*“, era

acum cuvântul ce i se ridică în gând, și numai înainte se și ducea, — căci ce va zice capitala când se va deștepla a doua zi, și nuși va găsi parlia făcută? Iar în aiurea ce'l cuprindea, bătea sub picioare zăpada ce începuse să înghiețe, și ce trosnea ca praful de zahăr, și făcea pârtie — pârtie largă să încapă pe ea toți înpaltonași Crăciunului. Vântul însă se ascuțea. Nu amenința a viscol ci se făcea chiar viscol. El îi sfârcea obrazul cu brice de ghiață și de foc. Vârtejuri după vârtejuri, măzărca îi intra în urechi, în ochi. Picioarele nu și le simțea, dinții îi clănțăneau, și ca să mai înainteze, era silii să se oprească tot mai des și să se reazeme aci de un colț de zid, aci de un felinar.

Deodată, și cum sosise în largul bulevardului, spre care o laină ciudată îl readusese, câteva lăieturi îi zvârcoliră pântecul. Se încercă să le slăpânească, dar glasul foamei e mai puternic de cât orice voință. Doui-trei pași îi mai făcu, totuși dar picioarele ce i se înmuiară nu'l mai duseră.

Oprit lângă chioșcul ziarelor, el se propti de dânsul, rupse cu mâini tremurătoare petecul de gazetă în care se afla cea de pe urmă bucată de pâine — un codru uscat și tare — o smulse din hârtie, o frecă cu zăpadă, și ducând-o la gură, își înlipse dinții în ea cu sălbăticie... Pomii împrejurul lui, șovăiau de ninsoare sub greutatea mulțimilor de flori albe de-asupra cărora umezeala ce înghețase pe ele pusese străluciri de pietre scumpe. Șirurile de felinare se duceau de o parte și de alta, dar nu era geam al lor care să nu fie pe jumătate înzăpezit, sau de pe care, să nu atârne ca niște stalactite, țuțuroaie de ghiață.

Cele două statui, a lui Heliade și a lui Mihai, se zăreau printre fulgi, schimbate din marmoră și bronz, în făpturi supra-omenești.

Dar Dereanu nu mai făcea doi pași fără să alunece. El se târa mai mult de cât umbla. Se târa ca un câine orbit de moarte dar tot credincios stăpânului, și se apropia de banca ce fusese cuibul lui de visuri de odinioară,—atunci când luna alba aproape ștearsă în stânga turnului Colței.

Iar când ajunse la ea, și când mătură cu pulpana hainei albul strat ce i-o ascundea, se lungi încet de-asupra-i, își puse o mână sub cap și alta pe piept, închise pe jumătate ochii.

Ninsoarea își agăța fulgii rotunzi de genele lui crețe. Ei se topeau și înghețându-și la suflarea crivățului, micile picături, se schimbau în tot atâtea lacrimi de brilliant.

Dar visul în care el se adâncea treptat era nespus de dulce. Putea să sufle crivățul cât vrea, căci se simțea tot mai ușurat de ticăloasa greutate a corpului. Glasuri îngerești îi umpleau auzul. Privirile îi erau furate de sute de vedenii albe. Două, mai cu seamă —și amândouă cu ochii blânzi și adânci—mama și tatăl lui, poate — aplecați peste el, îi întindeau brațele...

Dar ceasurile cinci din noapte sunau la „călugărițe”. Cu toate că slăbite de depărtare, ele fură auzite de o ceată de tineri plecați după covrigi și nuci. Ajunși în dreptul palatului Șuțu, dâștii se despărțiră pentru a se întoarce pe la casele lor. Câțiva —cei care o luară pe bulevard— văzură un om întins pe-o bancă. Ei îl crezură beat, și îi strigară aproape în ureche un zdravăn: „*bună dimineața la Moș-Ajun*”.

Și tăcerea recoboară peste bulevard.

ZI DE AUGUST

Departe de București, între două șiruri de dealuri, de care satele se agață ca niște cuiburi de rândunele subt ștreășinele caselor, se așterne o vale, ce e tăiată pe mijloc de apa Plăviței. Acest râu, ce șerpuește printre pajiștile și arăturile coperite, primăvara, cu talazurile de smarald și de aur ale grâului și ale rapiței, isvorește tocmai din muntele Crestat. Dânsul, în această parte a curgerii lui, după ce ocolește pe după o braniște de frasinii intră într'un zăvoiu de plute și de salcii unde, întârziindu-se câțva sub umbră, e apucat în urmă de zăgazurile dela moara pitarului Stribulachie. Dar tainica liniște a zăvoifului, prin a căruia iarbă înaltă cresc romanițe și gălbenași, e cu totul turburată când morarul ridică stăvilarele, și când Plăvița, multă vreme contenită între zăgazuri, se repede între jghiaburile verzi de mușegai, spre a se măcina pe roata ce se pune în mișcare. Dinaintea morii, aproape că nu e ceas când doi trei țărani să nu se opintească să-și descarce din care sacii cu porumb sau cu grâu, și sa-i

urce înăuntru cu înjurături de cruci pe buze și cu credință neștrămutată în suflete. Malurile acestei ape sunt pe alocuri, împâslite de iarbă, și se fac, pe altele, țărmi de nisip, cu spărturi de mikă scânteietoare prin el.

Pajiștile și arăturile, cu bogăția lor de bucate, se desfășoară peste râu, până în poalele dealurilor, și urcă, uneori, pe ele. Spre dreapta, acoperișurile de linichea dela câteva biserici sătești răsar licăritoare în lumina unei zile de pe la începutul lui August. Dincoace de Plăvița, în poalele dealului din stânga, se ridică, veche și coperită cu șindrilă, biserica comunei Stămbulești, al cărei turn e ocolit de porumbei ce se îngurluiesc.

Cu priveliște pe această fermecătoare vale, colț al unei Elade de odinioară, albește, așezată cam la sfîrșitul dealului, cula cu pridvor de zid a boierului Stambulachie. Pe coastă în sus, pornesc spre dânsa ulmi bătrâni; prunii călugărești, cu prune cu gât, galbene și lunguețe; prunii obișnuiți, duzii prăfuiți și nucii cu foi late și umbră mirositoare. Amestecați în același asalt, pe cari pomii și copacii îl dau dealului se află un număr oarecare de corcoduși și câțiva cireși.

Jos de tot, sub coastă licărește oglinda de argint a unei bălți. Pe fața apelor ei nemișcate, o lume de frunze căzute îi întunecă pe lângă maluri, limpeziciunea. Cerul însă îi albăstrește partea dela mijloc pe când, mai spre luncă, ea se prelungește ca un gât; și intră sub întunerecul frunzelor, sângerat de moșurile roșii ale trestiilor.

Ici-colo, atât pe margini cât și pe mijlocul bălții, nuferi albi și galbeni — trandafiri plutitori — se mișcă

după cum îi mână adierile. Printre ei, *boul-bălfei*, gândac dintre cei de tot mici, dar al cărui cântec răsună departe, sare de un sfert de stânjen în sus, sau, cu iuțeli ca ale clipirilor, sgârâe oglinda fihnită a apelor, întocmai ca un diamant pe care o mână ageră l-ar trece pe fața unui geam.

Odată cu urcarea coastei spre cula cuconului Stambulachie urcă și pomii ce, isbindu-se de gardurile curței boierești, îi dau ocol și o iau la mijloc.

Această obștească pornire a văiei spre cucerirea înălțimilor, ce sunt totdeauna în lumina soarelui sau a lunii, amenință cu rădăcinele pomilor și ierburilor, să spargă gardul care împrejmuște casa Pitarului, și, cu vremea, să dea iureș însăși *culei*, să se agațe de ea, să i se încleșteze în ziduri, să-i știrbească temelia, și, rozând-o, s'o surpe și s'o șteargă din fața pământului.

Stambulachie însă, nu este om să se dea bătut cu una cu două.

De cum venea primăvara, punea să smulgă mă-răcinii, lăstarele și bălăriile din prejurul gardului, și cula, urma să zâmbească, neatinsă, dealurilor și văilor Plăviței, ce se ducea la vale, și călătorilor ce se duceau la deal ori la vale.

În starea în care moștenise el casa și moșia dela părinții săi, voia să le lase pe amândouă celor care-i vor fi urmași, și, mai cu seamă feciorului său întâinăscut — iar la această părere se unea și grăsulia cucoană Paraschiva, prea cinstita lui soție.

Și tot pentru aceasta, și fiindcă amândoi bătrânii știau că fiul lor Costică — care de vre-o două săptămâni își luase licența în drept — avea să le so-sească chiar în acea zi, dâșii, cu toate că își ve-

deau de treburile obicinuite, simțeau că le saltau inimile, și că nu știu cum să-și mai găsească de lucru ca să le treacă de urâtul așteptării.

În neastâmpărul său, pitarul, păresea din vreme în vreme prunăria din dosul caselor, unde, flăcăi și fete, scuturau pomii, grămădind movile de prune brumării, și alerga spre casă, unde, după ce urca în foisor, lua ochianul și se uita lung spre *drumul cel mare*.

Cucoana Paraschiva, din cuhnia în care priveghia bătuțul putinilor, îl zărea cu coada ochilor, și mică și grasă cum era, suia găfâind scara după el.

— „Par'că văd ceva“, îngâna dânsa trăgându-și răsuflarea dar tocmai colo — departe — dela deal de *moara Sârbului* — în dreptul ploșilor din *hotarul Vârteștilor*,

Stambulachie își ștergea cu o batislă vârgată sudoarea de pe capul lui pleșuv și lucios ca un pepene verde, și apropiindu-și iar de ochian pleoapele roșii, de-asupra cărora nu se mai aflau decât vre-o trei, patru fire de păr alb, se uita lung spre *drumul mare*, și se uita mai ales dela deal de *moara Sârbului*, în dreptul hotarului din Vârtești.

Dar pe drum nu alerga de cât praful ridicat de un vânt bălăreț, praf ce se încolăcea, întocmind niște vârtejuri ce dau fuga una după altele ca bețele unei reșchitori în mișcare.

Stambulachie, își lăsa ochianul, își mai ștergea sudoarea de pe frunte, și cucoana Paraschiva se cobora în argea ca să mai vadă de țesutul scoarțelor.

Fetele, în lipsa lui, se lăsaseră de cules pentru a se sbegui cu băeții care le sâcâiu, ori le apucau pe la spate, și le așezau pe vrute ne-vrute pe genunchi.

Mai spre fundurile livezei, vre-o doi-trei vlăjgani sgăcinau pomii, și, ca să facă haz, potopeau peste fele o ploaie răpăitoare de prune. Cele mai gogonețe, de cum le alunecau între cămășile desfăcute, li se duceau de-alungul piepturilor pârлите și oprindu-li-se între sâni, li se mișcau acolo cu gădelări ce le făceau să se pornească pe răs, sau să scoală mici țipete.

La vederea pitarului, care se înapoiase în ogradă, râsetele și glumele încelară, și toți se puseră de isnoavă pe lucru.

Dintre băieți, unii băteau prunii cu niște prăjini lungi; alții se urcau în ei; alții, le adunau de jos, și le rânduiau la o parte, movile lângă movile.

Și pe când pitarul trecea dela unii la alții, pasările speriate, își părăseau cuiburile ascunse în ulmii ce îmbătrâneau dincolo de vâlceaua ce despărțea prunăria în două, iar vântul băltăreț plutea pe deasupra pomilor ducând spre pădure mirosurile molipsitoare ale apelor stătute.

Trana a Stanchei, fată de treisprezece ani, scutură, în vremea asta un prun ce crescuse cam singularic, în mijlocul unei mici poieni. Dar fiindcă roadele necoapte bine nu cădeau, dânsa, sprintenă și răzătoare, se urca între crăcile prunului, măcar că vântul îi luase pe dedesupt fusta și cămașa resfrângându-i-le mai sus de genunchi.

Nișă al dascălului, băiețandru de optsprezece ani, care se făcuse, de dragul mindirului milităresc, călăraș cu schimbul, păsămite ca-i pusese gândul, fiindcă îi toca verzi și uscate, și, mai din glumă, mai cu dinadinsul, îi spunea că a dovedit într'unul din ulmii de dincolo de pârleazul prunăriei un pui de mierlă

cum n'a stat altul, cu totul și cu totul alb—cu graiu de aur, și numai pe sub burtă și pe sub aripi surăpusă...

Trana — șireala! — frumușică de pica, cu gropițe la colțurile gurei, dar cu chipul încă de copil, îi arunca priviri ce'l înnebuneau, râdea, zicea că nu'l crede, îl lovea cu prune în cap, îi asvârlea câte una în gură, pe care, el o prindea din sbor, și o strângea între buzele lui roșii și cu mustăți miji-loare...

Dar Nișă făcea ce făcea, și tot de puiul de mierlă îi vorbea, iar când Trana se da jos din pom, o lua cu binișorul s'o ducă de partea ulmilor, s'o facă să sară pârleazul cu el, doar de or găsi puiul cu norocul — bătu-la-r cucu! — în cuib — la căldură.

Și aproape pe negândite — așa cum n'ar fi crezut nici el că are să i se întâmple — se pomeniră între ulmii cei mari cu pârleazul trecut, și departe cu totul de culesul prunelor, prinire dese tufișuri de măciș și de porumbe vinete, el tot făcându-se că nu-și aduce aminte în care ulm e cuibul, și ea tot spunându-i că a fost o proastă că l'a crezut, și tot smucindu-se să scape de brațul ce-i strângea mijlocul...

Și cum Nișă își apropiase obrazul de al ei, el îl jură că are să i-l arate cu adevărat pe năpraznicui pui, și dând într'o parte ghimpoasele creci ale verdelui măărăciniș, se strecură cu ea până la rădăcina celui mai înalt dintre ulmi — cel pesemne cu puiul de mierlă între crăcile lui.

Și fiindcă buzele ce i se făcură de țoc fuseseră fără de veste pe ale ei, Trana, care vruse să se smulgă de sub arsura lor, se pomenise — fără să

știe cum — că alunecă și cade dat, odată cu aceasta simțise că se surpă peste ea și cerul și pământul, și copacul, și Nișă, și puiul de mierlă, și toi...

Prunăria urma însă să răsune de răsete și de glume, de răpăirea prunelor, și strălucea ca mai nainte sub prătuirea aurului frumoasei zile de August.

Cu toate aceste, soarele cam schiopăla spre apus și Stambulachie, care se uitase la ceasornic se cam încrunta. Cum, adică? Ceasurile cinci trecuseră și Costică nu sosea măcar că-i trimisese poștalionul la oraș de cu dimineața?

Cucoana Paraschiva, în odaia cea mare, unde întinsese masa, auzind bătând chindia în toaca de fier — a doua zi fiind Duminică — și era tot așa de îngrijită: Vai de ea și de ea! S'o fi bolnăvit, i s'o fi întâmplat ceva, l'o fi răsturnat trăsura?... Ce să fie?... Și feluri de prăpastii îi veneau în minte, o făceau să-i tremure mâinile și să risipească piperul pe masă, deasupra căruia se grăbea să arunce sare — ca să nu iasă vre-o cearlă.

Iar de câte ori se deschidea ușa, și intra Floarea, un fel de față de suflet — țărancă pe care o crescuse dela vârsta de cinci ani — inima ei o lua iute:

— „Tot nimic, Floareo?“

Apoi, fără să aștepte răspunsul:

— „Pune curcanul la mijloc“.

Și trecând dela una la alta:

— „Ticălosul de Tudorache!... S'o fi îmbătat mai știi! O fi făcut vre o posnă?... — Să bagi de seamă să nu cumva să dea ciorba în foc. Unde e urda? Azima să n'o arunci la cuptor decât când s'o zări trăsura.

Floarea, fată de opt-spre-zece ani, frumoasă ca o zână, în zavelcă țărănească, dar cu cismulițe de brunel, umbla prin casă, ieșia, intra, aducea lăvi cu poame, farfurii cu mezeluri. Pe fața mesei, albă cu dungii de borangic, se îngrămădea toată îmbelșugarea casei : caimacul, laptele covăsit, laptele cu orez, cu zahăr și scorțișoară pisală pe deasupra : peștișorii mărunți ai plăviței înfiți în frigărui de lemn, și fripiți după ce fuseseră picați cu unt proaspăt limbile de porc afumate mușchii și, la mijlocul mesei, după cum și poruncise cucoana Paraschiva, curcanul auriu, între mere domnești, între pergamunte și prune călugărești, iar în două cutii deschise, curmale de lărg. Tot cam în mijloc, patru mari clondire cu vin de Orodol, și două butelii peceluite. cu vin de Krasna.

Ospățul părea pregătit pentru două-zeci de inși, și cucoana Paraschiva, cu toată grija ce o turbura, nu-și putea stăpâni mulțumirea uitându-se la masă, peste care arunca o privire înfășurătoare.

— „Paraschivo ! Paraschivo ! se auzi deodată din îoișor.

Era glasul lui Stambulache care, în neastâmpărul său, se întorsese în ceardac, și reluase ochianul.

Nu mai încăpea îndoială : de data asta trebuie să fie Costică. Trăsura i se arătase, la început ca un punct ce alunecă cu iuțeală în mijlocul unui nor de praf. Dar punctul se apropiase, se mărise, se făcuse trăsură cu patru cai la roată și cu doi înaintași, și ajunsese la priporul unde urma să se abată de pe drumul cel mare pe valea plăviței în jos.

Nedomirirea nici nu finu dealtfel mult... Trăsura, trecuse în adevăr de pripor, și o cârmise drept spre

sai, opintindu-se printre glonțanele și făgașurile împietrite de soare, către podul de bârne al plăviței.

Stambulachie, coborî scara câte două-două trepte, iar bătrâna, rămasă în foisor, apucă ochianul, și ne-mai putându-se îndoii, își fâlfâi balista, ca și cum Costică ar fi putut s'o vadă.

Din prunărie flăcăii, care își desumețeau mâne-cile, pătrundeau în curte câte trei și câte patru, și urmași de fete — fiindcă isprăvnicelul oprise culesui din porunca pitarului se înșirau dealungul jicnițelor de scânduri ori se așezau — pe sub pătule. Vorbele, glumele, mișcarea umplea curtea.

Dar butia fusese desfundată de argați, și toți se trăgeau într'acolo, și se uitau cu jind la ea.

Dar unii zărind doi lăutari ieșiți ca din pământ — cinghinele care, în anterieie sdrenjăroase, sdrângă-neau coardele dela o cobză și scârțâiau o vioară — își dau cu cotul — strigau: „să trăiască cuconul Stambulachie.

Când trăsura sosi la poartă, soarele sfințea pe după dealuri, oalele cu vin trecuseră din mână în mână, firele din sprincenele, pitarului se sbârliseră și se desbârliseră de bucurie.

Floarea, aruncase azima la cuptor, cucoana Paraschiva se hotărâse să-și întâmpine băiatul la „*Crucile din vale*“, și lăutarul cu vioara, după poruncile chefuite ale pitarului :

„Trage Cioară

„Din vioară

„Să s'audă dela moară“,

cânta de rupea pământul; cobzarul îi ținea isonul, fetele bătuseră curtea sub un început de horă.

Costică, tânăr de două zeci și doi de ani, cu flăcări

răscolitoare în ochi, înalt și subțire ca o mlădiță, fire nervoasă, dar puternică, sări jos, în mijlocul strigătelor de bună venire. El își ascunse capul pe sânul mamei sale, care nici nu ajunsese în poartă, îi sărută mâinile, trecu la tatăl său de al cărui gât se aruncă, mulțumi țăranilor, roșindu-se de câte ori o fată îi ducea mâna la gură și la frunte, și ca să scape din încurcătură, întreba de masă.

Mama sa se repezea atunci pe scară, Stambulachie, Costică și preotul satului o urmau.

Pârveu le ieșea în capul scării cu un clondir de țuică pe o tavă cu pâine și sare. Singură Floarea nu se arăta își făcea de lucru, își băga capul prin dulapuri

Bătrâna, prea uimită ca să-și dea seama ce se petrecea, schimba apa de prin paharele cu verbine, cu busuioc și rosmarin, cu ochiul-boului și cu alte flori de țară, ștergea ochii lăcrămași, tușea și își sufla nasul cu șgomot.

— *Ministru! Să te văd ministru!* se auzea glasul lui Stambulachie în foișor, și pitarul mai da o țuică peste cap. Sfinția sa își netezea barba, bea cu smerenie, își lingea buzele, mai bea câte nițel, se oprea, părea muncit de gândul să rostească un logos.

Dar Pârveu care lăsase tava cu rachiu pe un scaun de paie, se urcă pe scară cu ciorba, un castron alb cu marginile albastre.

Floarea, când Costică intră în casă, vru să-i sărute mâna. Ce? Glumea? Apoi s'ar fi putut una ca asta? Nu copilăriseră ei împreună?

N'alergaseră după cuiburi? Nu se daseră de-a dura pe coastă în vale printre buruieni și mă-

răcini, și nu mai aveau ei astâmpăr, cât e vara ziua de mare, aci cățărându-se prin duzi și nuci, aci mâncând dude și porumbe de se întorceau cu mâinile și buzele vinete? Dar moriștele ce le făceau pe nisip, aducând la ele câte un fir de apă pe care îi furau isvoarele din apropiere? Dar jocul lor pe după ciuturile cu coperișul înflorit de leuștean și păpădie, ori înecat de pălămidă și de urzici? Apoi, socul cel mare, din care tăiau creci și făceau pușcoace? Ce? Astea nu fuseseră? Și crede dumneaei că copilăria se uită așa de ușor, și că, dacă el a fost la București, nu s'a mai gândit la nimeni?... Ei! Ași!... Ce sunt atunci trandafirii de mătase rourași cu sticlă pisată, cum poartă numai cucoanele dela Râmnic și dela Craiova, și pe care l'a luat anume pentru cânsa dela cel mai de seamă marchitan din București? O să'l vadă, mă rog când și-o deschide lada, și și-o descărca lucrurile, dar până atunci, să facă bine și să stea jos.

Iar sărind de pe scaun, Costică o apucă de amândouă mâinile și o așeză cu sila la masă, spre marele haz pe care îl făceau pitarul și popa Smarandachie, și chiar cucoana Paraschiva.

După cum se întâmplă totdeauna în asemenea împrejurări și la mese de așa fel, ciorba de potroace fu lipăită în sgomotul buzelor și lingurilor, iar pe barba și mustățile preotului zeama galbenă se agăța cu stropi mari, ce când nu recădeau în taler, se pierdeau în păduratice adâncimi.

Când veni rândul mezelurilor, când se umplură și se goliră paharele de mai multe ori, când se aduse claponul cu hrean și, mai cu seamă, când pitarul Stambulachie despică curcanul cu gușă grasă

și carne rumenă, vorbele ce, la început, se lărau deasupra mesei, sburară și se încrucișară, se topiră una în alta, nelăsând să se audă decât crâmpoie din cele ce se spuneau. Vinul de Orodol deslegase toate inimile. „*Ministru! să te văd Ministru!*“ nu contenea să se audă de câte ori bătrânul își ridica paharul. În vremea asta, Costică vorbea despre București, Floarea despre zăvoiul dela moară, bătrâna despre căimăcămia lui lancu Bibescu, popa despre patrafirul ce i se rupsesese..

— Bucureștii! Ce oraș, ce lume! Dar și câtă ticăloșie .

— Da, în vremea mea boierii...

— Și toată lumea, cucoană Paraschivo, toată lumea era credincioasă.

— Mai fii minte, Domnule Costică, cum era să ne înecăm în Plăvița! Ne duseserăm la moară...

Stambulachie însă, ridică paharul.

— „*Ministru! Să te văd Ministru!*“ striga el cu glasul păiejenat, cu capul dat pe spate.

Când se sfârși masa și când ieșiră cu toții în foisor, înnoptase. Dar isprăvnicelul îngrijise de un foc ce ardea cu bălbătăi, și ce făcea ca întunecimea de prin prejur să pară mai deasă, iar dinspre el urca un puternic miros de porumb copt, pe care, țărani și-l prăjiseră în spuza lui...

Hora, luase la mijloc focul, și chipurile aprinse răsăreau din întunec. Voinicii cari o învăteau, și despre care avea să se ducă pomina, sbucneau în lumină alături cu fete în cămăși în alțițe, ori piereau înghițiți de noapte, după cum se ducea jocul ce se strângea sau să se lărgea, se încetinea sau se iuțea, da pe brânci, sguduia bătătura și casa — cutremura

dealul. Băieții cei de tot lineri, cu dimie strâmtă și găfănată pe picioare, cu scurte mintene în umeri, sau numai în cămăși, cu căciulele pe ceafă — unii cu pălării de pâslă neagră înconjurate de flori — ridicau nori de praf cu săriturile lor, sbuciumau noaptea cu chiote, și intrau și ieșau din întunec ca niște năluci. Bine legați — voinici și frumoși — cu buzele abia înseilate de mustăți, sau spelbi — oacheși sau roșcași — cu ochii negri sau cu ochii albaștri — nu era unul să nu fure câte-o inimă, și să nu se desprindă din horă cu câte-o fată...

Tot ce vedea i se părea lui Costică nou, și tot ce vedea îl fermeca... Bucureștii, i se înfățișau de odată urâți; cartea pe care o învățase, o curată deșertăciune; diploma lui de avocat, o nerozie. Viața liniștită, fericirea, erau aici, între dealurile unde se născuse, prinire ogoarele din neam de neam ale Stămbuleștilor. Șesul Plăviței, dealurile de dincolo de el; pădurile și satele de pe coastele lor, pe care le ghicea mai mult de cât le vedea; focurile aprinse prin noapte; biserica satului strămoșesc înneacă de întunec, îi năvăleau din priviri în minte, din minte în inimă.

Urarea, strigătul de: „*Ministru! Să te văd Ministru!*“ i se părea acum o glumă.

În tihna câmpului, în munca pământului, în a fi ce a fost tatăl tău și tatăl lui, iată — poate — iată de sigur, adevărata fericire — singura.

Și dându-se jos din pridvor, el intră în horă — cam nedibaci la început — dar, în curând, dând și el pe brânci, sărind și el cât zece, chiuind și el, și uitându-și de diplomă, ca și cum n'ar fi fost, de codicele civil și de cel penal, de trebile politice și administrative — de drepturile și datoriile cetățenești...

Lăutarii se duceau când spre o margine a horei când spre cealaltă, și urmau — cu flacări roșii pe obraz — să-și sdrângănească unul cobza, celălalt vioara.

Nișă al dascălului cu boneta de cazarmă pe ceală; cu cisme împintenate; în pantalonii ce-i trosneau pe picioare, în tunică de dril descheiată la piept, sărea cât zece :

- Uite-așa!
- Și-așa!
- Și-încă-așa!

Trana a Stanchei, pe care picioarele n'o mai duceseră, se desprinsese din joc, și din umbra în care își ascundea vânătăile și buzele stoarse, căuta să nu se mai uite la Nișă. Cu toate astea, ochii tot la el i se duceau, la el care îi furase inima și mintea ca jeraticul din ai lui, cu părul lui scurt ce scăpăra scânleieri roșiatice. .

Hora, ce ajunsese un vârtej, i-l răpea pe fiecare clipă, și i-l readucea cu aceeași iuțea. Înpreună cu fele și cu băeți, el, când încăpea în câte o aripă de lumină a focului, da pe brânci, sărea cât zece, și trecea pe dinaintea ei, chiotind și cutremurând dealul:

- Tot-așa!
- Și-așa!
- Și 'ncă' așa!
- Hei! Hei!

Si vârtejul, ce părea că se domolește, dupe ce asvârlea afară pe mulți, se făcea iar nebunie!

- Hei! Hei!
- Uite-așa!
- Tot-așa!
- Și'ncă-așa!

— Hei! Hei!

Niță, care la rîndul lui ieșise din horă, dete de Trana rezemată de colțul unui pătul.

Cu buzele întredeschise peste un fir de pai, pe care îl strîngea între dinți, el se folosea de umbra în care focul lăsa acea parte a curței ca să'i pe-teacă un braț pe dupe grumaj..

Dar ea se lupta, nu mai vrea, și fiindcă Niță tot n'o lăsa și o îmbrîncea mereu mai spre întunec, ea'l rugă... — „Niță, Niță!“ „Niță! Niță!“ și rugându-l, se părăsea în voia lui care, deși pe un alt drum, o ducea, — tot spre prunăria înecată de întunec, tot spre ulmul cu puiul de mierlă, pe când, din chiotele ce'i ajungeau, urmau să se desprindă, aci mai tare aci aproape stinse, vorbele gâfâitoare, sau șuiurate.

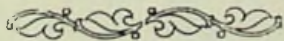
— Uite-așa!

— Și-așa!

— Și'ncă' așa!

— Hei! Hei!

Iar când se ridică luna, din hora ce se spărsese, nu mai rămăsese de cât focul ce se stingea... Foișorul era pustiu, o liniște se lăsase asupra casei, iar răcăneli, și câte-o hanță de câine, luau în stăpânire noaptea, ce se făcea înaltă..

DRAMĂ BANALĂ

Lui Constant Cantilli

Serdarul Calomfir, bătrânul „*taica-moșul*” cum îi ziceau micii săi nepoși, era bolnav de o săptămână. Dânșii plecaseră luna la pension cu inima sburată. Și, odată în bănci, întristarea îi întunecase. Ochii le alunecau pe cărți. Citeau într-o doară. Nu scoteau nici o pricepere din literile ce le treceau pe sub ochi. Iși aminteau turburarea și grija de acasă. Mereu se gândeau la „*taica-moșu*”... Nu-și dau seama despre întâmplarea ce se pregătea, dar stau pierduți cu ochii în gol. Așteptau ceva, și nu știau ce. Acest „*taica-moșu*” fusese, pentru ei, așa de iubitor! El era cel care îi lua, în zilele de sărbători, să-i ducă pe sub seară, la cofetărie. Și tot el, săracul! le ținea parte în orice împrejurări.

Ora de recreație sosise. Prin clase, și pe afară, ceilalți băeți se jucau cu mincea și cu arșicele. Dar de geaba. Ei nu se amestecau în jocuri. Ființa lor sufletească toată, era acasă, în sala străbătută, la plecare, în vârful picioarelor... Re-auzeau gâfâirea și ră-

sulărea grea a bătrânului — zăreau, pe o uşă crăpată, masa încărcată cu doctorii. Sticlulele, mai mari şi mai mici, cu etichete mărginite cu chenare poleite, gătile cu scutiţe verzi, roşii, albastre şi galbene, nu le ieşiseră din minte. Chelia lucioasă a doctorului Axelmann, bărbierul cu lipitorile, cu paharele pentru ventuze, şoaptele de prin colţuri ale familiei nelinişcite, intrările şi ieşirile unora şi altora, strecurările pe lângă peraţi ale servitorilor, iar odată afară, alergând, care pe jos, care cu birja — la spişerie, la medici — erau lucruri ce urmau să-i nălucească... Şi cu toate că erau copii ca să ştie ce e viaţa, şi ce e moartea, aceste amintiri îi făceau să se întrebe ce erau stafiile galbene purtate pe strade pe caruri de biruinţe, între papi şi cioclii? Auziseră negreşit, că aceste stafii sunt morţii, şi aflaseră că, într'o zi, toţi au a se duce pe rând... Dar unde? Dar pentru ce? Şi neştiind să-şi răspundă, minţile lor se risipeau grabnic în alte părţi. Privelişti mai vesele îi înviorau. Se gândeau la micii prieteni ce aveau în curtea case de peste drum, şi la pătulele lor de porumbei. Revedeau foişorul locuinţei părinteşti, înecat de trandafiri, ce urcau până la stâlpi. Dar grădina din vale, ea ce se povârnea până într'o baltă cu trestii, cât era de frumoasă! Inşă clopotul ce suna pentru re-intrarea în clasă amesteca glasul răguşit al pedagogilor cu risetele argintii ale copiilor, şi cu certurile lor pe *capre* pe *miele* şi pe *ichiuri*.

Copiii, se înşirau, în vremea aceasta, şi o luau spre clase. Unii erau plăvişi, cu pielea obrazului ca floarea de zarzăr, alţii oacheşi — Țigani cu ochii de flacări. Părul unora semănă cu mălasea porumbului;

al altora, părea un fuior de aur. Cei mai muiți, îi aveau scurl și creț, negru ca abanosul, sau castaniu cu scăpărări de aramă. O! ce giuvaere de preț sunt frumoșii copii ai Olteniei, dar și cât de prematuri și de iuți. Mulți încep să aibă ochii bătuți de pe la doisprezece ani. Sunt însă și câțiva — cei căror li se zice „*nerozi*“ — care ce păstrează, multă vreme, militei și mai măricei îngerii.

Pavel și Grigore, nepoții serdarului Calomfir, n'apucaseră să intre în clasă, când o trăsură — caleașcă a mamei lor, care venea să-i ia — se opri a poartă.

Acea doamnă, cu totul frumoasă, de și plânsă pe sub vual, și cu obrajii aprinși, vorbi puțin cu directorul. *Taica-Moșu* trebuia, de sigur să fie mai rău, cugelau copii chemați la trăsură. Cu toate acestea, ei fură târâți, de cum intrară înăuntru în vârtejul viului aer al libertății. Sgomotul cu care lusesse trântită portița caleștei, tropăitul cailor ce treceau de *foișorul de foc*, și ieșiau în podul cel mare al Craiovei, faimoasa cale a „Unirei“, ce începe cu „Valea Vlăiceii“ și sfârșește cu „Fântâna Tapului“, totul îi interesă. În dreptul cofetăriei lui Struhală, caii tură siliți să și domolească mersul, căci lumea, ce se îmbulzea de-alungul prăvăliilor, năvălea spre mijlocul podului. Părea că s'a întâmplat ceva neobicinuit. Steaguri fâlfâiau deasupra firmelor; o muzică isbucnea în răscurciul cel mic. La Cazin, în piața ce desparte clădirea de uliță, o masă copertită cu postav roșu cu călimări și cu tot ce trebuie pentru scris pe ea sărea în ochii trecătorilor, și aduna mulțimea împrejur, trâmbița — stacojie cum era marele eveniment, îndeplinirea aspirațiilor ge-

nerațiunei dela 1848 — adică, Domn străin și o dinastie dintr'o casă domnitoare. Craiovenii — boieri, neguțători ori meseriași, — în parte îmbrăcați încă cu paltoanele de iarnă — iscăleau pe capete, și flocoși ca niște urși, mormăiau scofându-și focul Domnia pământeană și proorocind fericiri viitoare. Mai jos de cazin, înapoi spre casa lui „*Barbă-rasă*“, magazinul de mode al lui *Madam Katy Riedl*, se încărcă pe din afară, pentru luminația ce aveà să se facă seara, cu felinare de hârtie și candelile de mai multe fețe. Croitorul *Stanghelmann*, expunea la fereastră, jiletci „*Bismark*“, cu fața năutului prăjit. Acest nume nu era însă ursit să rămână numai al unei jiletci.

El păstra Europei o surprindere: avea, în curând să fie scuiptat, peste lumea latină, de tunurile Krup.

Don-Juanii grădinei liceului, se opreau din naintea geamurilor prăvăliei lui *Stanghelmann*, nu mai puteau de dragul jiletcelor prusăcești, și când se depărtau, lăsau în urma lor scârțâirea de bonton a ghetelor de „Hula-“

Plebiscitul din aer liber își urma însă cursul furtunos sub soarele primăvăratic al zilei.

Mai ales, la Cazin, în lața mesei așternută cu postlav roșu sgomotul se făcuse asurzitor: un boier giubeliu, care nu vrusese să-și dea iscălitura pentru alegerea unui Domn străin bătea în retragere, cocoșat sub grindina de lămâi și portocale cu care era isbit de cei din prejurul mesei, și adunând portocalele și lămâile cele mai bune, își umplea cu ele pozunarele urmărit de hohotele de răs ale tuturor.

Vuetul creștea. Un regiment se întorcea dela câmp în mijlocul entusiasmei mulțimii. Urale sguiduiau geamurile caselor și dintre ele, numele de *Hohen-*

zollern, împreună cu cel de *Sigmaringen*, se desprindea împrăștiindu-se cu răsunete sgomotoase...

Dar oamenii mai de rând — cum s'ar zice: poporul — în auzul căror acest nume ajungea, îl scâlâmbăia în așa fel, în cât strănepotul lui Frederic-cel-mare se încetățenea în orașul Banilor sub porecla de „*Sic-Marine*,“

În vremea aceasta, odaia unde se afla rămășițele serdarului reintră în tăcerea și seninătatea ei, turburate o clipă de înapoierea fetei și nepoților lui.

Preotul care citise toată dimineața, se repezise acasă să dea un păhărel de țuică peste cap și să mănânce... Vorba proverbului: *morșii cu morșii*...

Intrând pe ferestrele deschise soarele își revărsa în liniște blândețea lui mângâioasă peste oaspețul ce, înainte de a fi dat pământului, înțepenea pe o masă coperită cu un cearceaf, cu vârful ghetelor în sus, și cu capul între perini. O subțire cenușă de aur părea că umple odaia. Poleieli calde se agățau de cutele cearceafului, și ascundeau între ele un fel de taină veselă, Aurul pervazurilor, cu toate că innegrit de zăbranic, zîmbea înprejurul marilor oglinzi venețiane. Luminișul adânc al uneia, răsfrângea efigia ștearsă, trăsurile depărtate ale serdarului.

Dar largile buchete de trandafiri sângerii de pe câmpul negru al jețurilor de damasc, vîlvoreau printre frunzele lor verzi și ruginii, ca și cum ar fi fost asvârlite acolo spre a cânta o izbândă ne-
asemănat de mare...

Mortul, pe frunte cu pecetia unei taine cu totul adânci, înainta astfel cub poarta cea largă a vecinicii, înconjurat cu făcliile aprinse ale celor care apucă drumul cel fără întoarcere.

— „Ce s'a făcut cugetarea, ce s'a făcut simțirea, ce s'a făcut viața?“ erau întrebările ce se ridicau ca de la ele din ciudățenia zâmbetului ce încrem-nise agățat pe buzele mortului, iar în lăc de răs-puns, în care se prăvălește pe rând tot ce este, îl înbăia în sudorile descompunerilor, îi scofâlcea o-brajii, și'l schimba la față pe fie-ce clipă mai mult.

Dar în salonul din stânga sălei de intrare, rudele și prietenii celui apus, începeau să se adune. Ca-napelele și jețurile monumentale se împodobeau cu mari și grase cucoane și demoazele ale căror mala-coave abia puleau fi stăpânite să nu le dea poalele peste cap. Bărbații, în ghieroace care le treceau de genuchi, se înghiesuiau pe lângă ferestre făcându-și vânt cu câte-o imensă pălărie de panama sau ne-tezindu-și cu dosul mânecei cilindrele de castor ¹⁾. Fratele mortului, cu guler și manișcă negre, lăcrima cuviincios, uitându-se la ceasornicul de aur al fra-telui său, de care se asigurase îndată după moartea serdarului. Și fiindcă ușa se deschidea mereu, așa că salonul nu mai ajungea să încapă lumea, cu-coana Catinca, cumnata lui văduvă a răposatului, ieșia, în sfârșit, din odaia de alături...

Casa intra atunci în jealea sgomotoasă a vremii vechi: tropăiri alergau pe coridoare. Trăsuri după irăsuri se opreau la scară. Tipetele se îndeseau. Ele lsbucneau din salonul cel mare întru întâmpinarea nouilor sosiți. Câte un vă-ă-zurăți cum mă călcă focul, cucoane Ștefane, sau cucoane lordache, după cum era numele celui care intră — întovărășea, de obiceiu, vaetele văduvei, frângerile ei de mâini, și

¹⁾ *Jobene* : se făceau din piei de castor.

legănările capului și corpului ei ce făceau să trosnească jețul din închieturi. Mângăierile curgeau: „din pământ am ieșit, în pământ ne ducem“. — „Toți o să murim“. — „Fiecare la rândul nostru, cucoană Calinco“. — Și așa mai departe. Prietenele serdăresei oase înșirate pe suflet, moaște ce unse cu unt-de-lemn, și stropite cu spirt s'ar fi desmucigăit, o înconjurau, aplecându-și spre dânsa chipurile ofilite, și o scoteau din leșinuri cu o grabă domoală.

Boala de care zăcuse mortul era reluată atunci de-a capul: „cine, cine — vai de ea și de ea! — s'ar fi gândit la una ca asta? Tocmai își cumpăraseră haine de Paști... li zisese dânsa, nu e vorbă, să se astâmpere, să nu iasă în acea zi, mai ales că trăgea un vânt ce fura pe la spate. Inșă, care bărbat ascultă de vorbele femeilor, ne-cum de ale nevestei... Parcă era să se mute cazinul Măcescului din loc. De! De! Bine era acum? Să și lase el mătușa singură la vreme de bătrânețe! Dar fătuica lui — „vătuil“ — cum îi zicea, adesea ce se va face fără el? dar copilașii, mititeiii mamei-mari? Apoi, fânul — cine-l va strânge de pe câmp că are să putrezească acolo? Dar rapița? grâul? porumbul?

Și bătrâna, călugăriță, sub zăbranice, își vărsa focul: — cine avea s'o mai îngrijească? Trăiseră patru zeci de ani împreună, și nu mai întocmeau de cât un suflet. Armăsarii, el îi cumpăraseră. La balurile lui lancu Bibescu, el o dusesese în tinerețe; datorile ce făcea pe horboțele, pe la marfagii, cu tolba, el i le plătea; casa, el i-o zidise; pe fiica sa, el o măritase, de ajunsese gogea ministreasă.

Și boala serdarului își deșira înprejurările. El se întorsese pe sub seară... inșă, în loc să și scoată

hainele, să și-le chilească și să și-le așeze binișor în sertarul scrinului, se trântise în pat înbrăcat cum se afla. Cucoana Catinca, băgase de seamă că ce era, nu era bine. Dar ce era să mai facă? Unde să'i scoți vorbă cu șir din gură?... Ba că a văzut pe o muiere înfășurată de sus până jos într'un cearceaf alb, și că dânsa i s'a luat în urmă din curtea bisericei Petri-Boj, ba că, după ce a ajuns acasă, stafia s'a pitit pe după stâlpii porței...

— „Ce-e-e să'ți spun, cu-u-u-coane *Niculae*?
M'oartea-moartea.

Preoții, însă, umpluseră curtea: erau mai mult de treizeci, și toți în odăjdii cu flori de argint și de aur pe fundurile stacojii sau pe verzele și pe albastrul califelelor. Potcapurile negre, coroane împărătești pe care aslăzi unii preoți bătuși de Dumnezeu le asvârlă după ușe și le înlocuiesc cu papistășismul pălăriilor șnuruite, dau o înfățișare și mai strălucită patrafirelor și bogăției maiestose a vechiei religii ortodoxe.

Vlădica, cu o adevărată coroană pe cap, se da jos din caretă, și urca scara profilându-se în soare, venerabil ca Dumnezeu, sub schinteierea aurăriei și briliantelor. Dricul intra în curte, înhămat cu șase cai cu capetele împănate și mascate, cu trupurile îmbrăcate cu valtrapuri negre, găitănate cu fir. Cioclii, care îi țineau de dârlogi, își duceau la subțioară șlapele de mareșali ai morței, și înaintau cu pașuri măsurate. Mormăiri alergau între poartă și grădină, lărgindu-se peste curte, și chiar peste o parte a mahalalei. Muzica militară sosea. Ea se rânduia în stânga scărei. Convoiul se întocmea — nu se mai aștepta de cât coșciugul cu mortul.

Dar căldura smulgea blesteme în poiriva ceasului. Dintre cioclii, câțiva își ștergeau sudorile. Alții, zorind pe oamenii casei, strigau în gura mare. Unul, mai tânăr se dase la o parte, și își făcea vorbă cu o fată din corul de muzică vocală. Alături, sub un pom, sbârăniri de muște răsculate, zâzâiau. Năpustindu-se din sbor una peste alta, ele cădeau, ca trăsnite, pe câte-o frunză sau pe câte-o creacă.

Dar preoții, în mâini cu făclii, coprinseră ulița. Alaiul se punea în mișcare. Leșinurile împiedicau exploziile durerei și curtea ce rămânea în urmă se cufunda pustie de însuflețire ca într'o groapă.

Țipetele cucoanei Catinchei nu se redeșteptară de cât pe podul cel mare al Craiovei. Dânsa, cu capul scos pe geamul carelei, părea că voia să ia ca mărturie a durerei și ce-o sfâșie, orașul întreg. Se bătea cu pumnii în piept, și cerca să smulgă zăbranicul cu care era înbrodită. Dar instrumentele de alamă galbenă ale muzicei îi năbușeau țipetele. Trâmbiți și tromboane vărsau în auzul mulțimei sgomotoasa prăvălire a unui marș funebru.

Dându-se într'o parte lumea își descoperea capetele cu un respect măsurat pe alamăria alaiului, pe numărul de trăsuri de casă, și pe durerea nemângâiată a văduvei.

Când dricul se opri în răscruciul de pește, muzica tăcu, și preoții începură rugăciunile, înghesuiți de gloatele din prejur.

Un vânt subțire, largă suflare a încrucișării de uliți, fâltâia fâșiile de zăbranic albastru înnodate la brațele îngerilor poleiți ai dricului. Cioclii, care duceau capacul coșciugului, îl puseră jos, cu jobenul de castor al mortului de-așupra lui. Califeaua viorie

cu care el era înbrăcaț, lua o înfățișare nespus de duioasă sub zâmbirile pe care soarele le strecura prin spărturile unui nor. Dar îngânarea rugăciunilor, graiul armonizat al celor dintâiu părinți ai bisericii, se făcea adânc, și câștiga pe buzele cucernice, puteri cănvingătoare — dumnezeire ce se schimba în cuvânt, pentru a se întrupa în omenire.

Dricul se repunea în mișcare, și vocea preoților, ce înceta, era înlocuită de corul muzicii vocale. Hodorogirile roților, pe podul de piatră al Craiovei, erau însă năbușite de sunetele limpezi ale corului. Ele păreau că ridică pământul în sus, că'l apropie de cer, și că'i asvârlă în niște trepte stelare printre care viața materială, schimbală în viață fluidică, era tot într'o vreme și cântec serafic și lumină orbitoare.

Iar până la biserica *Nicolae-beli-vacă*, unde avea a se face slujba, lupta dintre vocile senine ale muzicii vocale și dintre sunetele celei instrumentale, își desfășura poema.

Obosită, văduva își da capul pe spate, și nu se mai deștepta din jumătatea ei din leșin, decât în curtea bisericii, dinnaintea cosciugului în care, mortul zăcea pierit pe trei sferturi sub o surpare de flori.

Ca și cum ar fi vrut să'l i-a în stăpânire spre a'l dărui pământului, preoțimea se așezase în jurul lui și înlocmea o jumătate de cerc.

Clopotele bisericii ce nu conteniseră să fie trase de un sfert de oră, își alinau prelungirile bălângă-nitoare și pogribania vecinicei pomeniri se urca pe fumul de lămâie cădelnițat, și se adâncea în albastra limpezime a cerului, „*Vosglaseniile*“ înlocuiau „*Troparii*“ și erau înlocuite de „*Ectenii*“. Sfârșiturile vorbelor erau toarse de dascăli în sunete subțiri...

„Doamne mi-lu-ește“.

Dar, cu încetul, slujba se făcea vijelioasă. Ea împrumuta aripele de îlăcări ale credinței, și sbura la Dumnezeu pe căi tainice; cânta lauda „Tatălui și a Fiului, amintea zădărniciile lumești; se ruga pentru iertarea greșelilor mortului; *pentru cele cu „voie“ și pentru cele „fără voie“; pentru cele „întru ființă“ și pentru cele „întru neființă“, pentru cele „întru știință“ și pentru cele „întru neștiință“, — trecându-i-le pe toate iubitorul de oameni și așezându-l ca pe un bun în curțile sale...*

„Doamne mi-lu-ește“...

„Ca adevărat deșertăciune sunt toate, și viața a- „ceasta umbră și vis; că în deșert se turbură tot „pământeanul, căci precum a zis scriptura când do- „bândim lumea, atunci în groapă ne sălășuim unde împreună sunt împărații și săracii“.

Dar fata mortului, doamnă de lumea nouă care nu'și dă durerea în stambă, și ce plânsese până atunci cu lacrimi tăcute, sfâșie aerul cu un țipăt și rudele care se grăbeau împrejurul ei o sprijineau, fără să cuteze să turbure lina dumnezeiască cu mângâie-rele lor...

„Slavă Ție, Doamne, slavă Ție“,

Și slujba redeștepta jalnica trăgănire a clopotelor. Porumbieii bisericei goniți de vijelia sunetelor, oco-leau turnurile, lărgindu-și urcătoarele spirale, iar fă-cliiile, ce fumegau, posomorau glasul preoșilor și po-gribania lua un caracter de pripă: sprijinit de doi diaconi, Vladica se apleca peste coșciug, miruia mor-tul și la urmă îi închina pieptul cu un larg semn de cruce.

„Slavă Ție Doamne, slavă Ție“.

„Că Tu singur ești cel fără de moarte, carele ai făcut și ai zidit pre om¹⁾, iar pământeni suntem din pământ, și în pământ vom merge precum au poruncit cel care ne-au zidit și au zis : că pământ ești și în pământ vei merge, făcând „tânguirea cea de-asupra groapei cântare“ :

„Aliluia“-

Însă sărăcimea își făcea loc printre lume, și vârandu-se cu obrăsnicia neaverei, alungea la coșurile cu lumânări. Testemelele cu flori roșii, erau mai mult smulse de cât împărțite. Fratele mortului, silit de mulțime, se da la o parte și deslega la gură sacul cu sfânțuici, cu firfirici de două-zeci și două și de trei-spre-zece... Împărțeala cea nedreaptă începea ; săracilor îmbrăcați mai bine, li se punea în mână mai mult. Orfanii își stricau gura de geaba... „Că scris este la carte : „că celui care are să i se mai dea, iar celui care n'are să i se mai ia...“

— Domnului să ne rugă-ă-ăm ..

Și, mereu mai grăbite, aceste rugăciuni își repezeau escadroanele către asaltul cerului grăbeau sosirea clipei, când, pe urmele cântărilor încelate, vocea de argint a unui singur, preot răsună în inimi ca un flaut singuratic în mijlocul unei duioase înserări.

„Veniți, veniți fraților la groapă să vedem jârâna „din care ne-am zidit. Unde mergem acum ? Și ce „ne-am făcut ? Cine este săracul sau bogatul ? Sau

1) Textul exact este următorul :

„Ca tu însu-ți ești fără de moarte ceiace ai zidit pre oameni : pământeni din pământ sun'em zidit și în pământ vom merge, precum ne-au poruncit cela-ce-ne-au zidit și au zis : că pământ ești și în pământ vom merge, unde merge toți pământeni, făcând tânguirea cea de asupra groapei cântare“.

„cine este slobodul? Au nu sunt toți cenușe? Fru-
„musețea chipului au putrezit. Și toată floarea tine-
„reților o au vestejit moartea“.

Inghenuchiață pe pământul uscat, văduva mortului se lovea cu capul de coșgiug și coprinsă de astă dată de o desnădejde adevărată, își înfigea unghiile în pământ... „Nu“, „nu“ — și mai cerea răgaz... Iși amintea viața ei, îl revedea pe Calonfir tânăr și frumos, printre perdeaua lacrimilor... Noaptea albastre, în frunte cu Constantinatul de aur al lunii, recolorau peste dânsa... Se înapoia spre trecut — văduvă la 15 ani de întâiul ei bărbat, și remăritată la 17... înbrăca iar, măloteaua de catifea havaie cusută cu fir și înflorită cu mărgăritare pe care i-o dăruise de nuntă unchiul ei; Banu Teană. — Vedeă apoi, curtea plină cu *butci* și *rădvane*... Iar Calomfir o ducea la cunuie. Iconostasul nu mai era de sus până jos de cât o singură lumină... Candelele albastre și roșii presărau prin colțuri nestemate... Isaia dănțușete eră cântat și masa ocolită. Nașa o dăruia cu o bulie de diamante pe care i-o prindea în păr. Pe rochia ei de Sarasir clipeau safire și pâlpâiau rubine. „O! nu, Și iar mai cerea răgaz. Se asvârlea peste trupul neînsuflejit, îi coperea chipul cu sărutări, îi netezeă părul, îi vorbea la urechiă, încet, îl cuprindea în brațe... O! ar fi vrut să-l fure de-acolo și să-l ducă departe — unde?... nici ea nu știa. Dar se vedeă fugind, cu el alături, în soare-apune... Și un colț de pădure i se arăta... Brazii o înconjurau, urcau până la cer, negura se îndesea, nu mai vedeă nimic, nu mai simția nimic. Și cu toate acestea, era fericită. Bătăile inimei i se liniștise, tâmplele nu-i svâcneau, o răcoare o îmbrățișa fără veste, — vântul

balistelor ce se mișcau deasupra ei — iar fiica sa, împreună cu câteva rude, isbuteau s'o ridice de jos, s'o ducă la trăsură.

.....

„Că ochii au apus, picioarele s'au legat, mâinile „au încetat, și auzul cu dânsese, limba cu făcere s'au „îngrădiți și groapei i se dă, că adevărat deșertăciune sunt toate“.

Și vecinica pomenire pecetlului slujba, risipi alaiul, iar cosciugul pus într'o căruță, spre a fi dus la țără-apucă urmat de patru-cinci trăsuri spre bariera A, maradiei, pe sub care toată această dramă banată dispăru în fuga cailor, ne-mai lăsând în urmă de cât un nor de praf alburii....

ÎN TRE COTEȚE

Casa lui Pandele Vergea nu era despărțită de inima orașului decât printr'un sfert de ceas de umblet. Cu toate acestea, ea era lăsată în afară de orice zgomot prin lăturalnicele uliși ce se duceau spre adâncimea unei văi, în ale cărei funduri, case de mahala se respirau ici-colo. Ulișa ce-i trecea prin fața porței, cobora și dânsa, însă se ducea deaiberbeleaca în nămeții de verdeață prăluiți ai Cismegiului.

Clădirea veche, cu pridvor de scânduri pe sâlpi, cu acoperiș de șindrilă sub a cărei strașină se adăposteau sute de cuiburi de rândunele, își da ușile de perete înainte de a se crăpa de ziuă.

Curtea — câmpie în mijlocul orașului — începea atunci, ca la un semnal așteptat, să culcurezeze, măcăneà, gârăia, lua auzul, însufleșea într'un cuvânt, împrejurimea, cu sute de glasuri, Pandele, sculat cu noaptea în cap, urma după pușin, și, depe scaunul pe care se așeza în pridvor, găurea negura, potopită încă asupra curței, cu ochiul roșu al figărei, sorbeà cu privirile și cu toată făptura lui, liniștea, ce-l ocolea

se îmbăia în întunecimea de pe pământ și în zarea nehotărâtă ce, revărsându-se, spălăcea un petec de cer.

Ca și cum ar fi voit să grăbească sosirea zilei, cocoșii turcești întovărășeau eșirea afară a lui Pandele cu bătaii din aripi. Răpciugoasele lor trâmbișări spărgeau aerul. Erau fanfare de biruitoare bucurie ce vesteau răsărirea pe curând a soarelui, și în care, se amestecau cârcâiri de găini gălceviloare, cloncăniri de cloști, amorțite de o prea lungă ședere pe ouă îndărătnice. Dar Vergea nu apucă să bea cafeaua, ce i se aducea de Marghioala, dacă pe ale cărei mâini crescuse de 55 de ani, ca petecul de cer abia înălbit se schimbă în brazdă gălbue, iar întinderea văzduhului dinspre părțile răsăritului se înseila cu trandafiriu și și se îmbrăca cu toate restrângerile zorilor.

Inecat încă de întuneric, orașul își lăbărța, sub deal, deșirările lui de uliți, urca spre înălțimile pieței Teatrului, se cocoșa pe Dealul Spirei, pe urcușurile Mitropoliei și curgea, dela apus la răsărit, cu aceeași năvală uriașă. Casă cu casă, și uliță cu uliță, Bucureștii păreau că se îmbrâncesc pentru a-și face loc să între mai iute lumina zilei. Clădirile cu unghiurile șterse, cu coperișurile vălmășite, luau înfățișări ciudate, și se îndepărtau spre depărtări ca niște mari talaze de beznă, Teatrul, într-o parte, și Spitalul Militar într'alta, pluteau deasupra lor ca niște mari și negre vapoare. Unul după altul, felinarele se stingeau și, apropiind nălucă de nălucă, le apropiau într'un singur morman de negură pe care îl culcau peste Bucureștii mistuiți din fața pământului.

Dimineața luă însă în stăpânire marginea de ca-

pilală ce i se afla în drum, și albicioasa ei pâclă, străpunsă pe locuri de turnuri și clopotnițe, se împingea deasupra întunericului rărit. Desimea aburilor smulși pământului de apropierea ivirei soarelui se subția, lucrurile începeau să-și hotărească formele, și în Cer pornea să curgă o Dunăre albă și nețăr-murită; tot ce fusese întuneric se schimba în lumină; însufleșirea răsăritului se lăsa peste tot, livea norii cu vișiniu, îi văruga cu dungi roșii, și, înflăcărand adâncimile eclipticei soarelui, îi suflă cu aur.

Către fundurile curței, rămășița de spoegeneală înecăcioasă ce apasă învelișurile unui lung șir de cotețe, se sdruncina și, coborând tot mai jos, se agăța de ghimpii scafeilor, sau se înghesuia dealungul gardului. Măturată, la urmă, de pe oriunde, ea era sorbită de proaspătul aer al dimineții, ce-și câștiga albastra limpezime. Dintre geamurile casei, cele care priveau spre răsărit, se sângerau. Cerul într'acolo, luă foc; dintre nori, isbucneau vâltori galbene și roșii. Cei a căror înfățișare se schimba dela o clipă la alta se tighelau cu pembé. Dar cei care urcau către culmile cerului și se lăsau apoi în jos, se subțiau până a nu mai fi decât niște ușoare rețele albe ce se încrețear pe nemărginirile văzduhului.

În mijlocul cotețelor sale, semădate în curte cam la întâmplare, fără a mai număra pe cele care se rezemau de garduri, Pandele ce arăta, spelb și slab, cu picioarele lungi, înalt și cocârjat, și cu gâtul împins înainte.

Întârziat în acea zi de somn, manifestările sgomoloase cu care păsărima sa domestică îl primi, înconjurându-l cu alaiul ei, umplură inima lui Ver-

gea de o adevărată bucurie. Nu se simțise niciodată mai fericit... Puici albe, pestrițe, galbene, porumbate, îi dau ocoale. Găini moțate, între care câteva negre ca pana corbului, dar cu creste roșii, cârcăiau împrejurul lui. Cocoșii de rând, și cocoșii turcești, aceștia încălțați și golași; găștele lătoase, cu ciocul ca fața morcovului, cu pene cârlionțate; curcile negre-verzi, și curcile pistruiate ori albe curcanii cu răseli în gușă, mânioși pe roșni ce da foc cerului, claponii păunați cu verde închis, cu auriu, cu fața schimbătoare a gușei de porumbel; rațele de casă și rațele leșești; se năpusteau de toate părțile, se înghesuiau. Săsăirile și cutcurezările, măcăirile, culcudăcirile găinilor sculate depe cuibare, turburără liniștea vecinătății. Vergea, înconjurat de curcani și de cocoși, general în mijlocul statului său major, sub înviorarea adierilor, simțea, cu o nespusă mulțumire, fericirea din viața lui.

Dar paserile nu-și domoleau glasurile. Intre ele se iveau certuri și îmbrânceli ca să ajungă, care de care mai întâiu, lângă Vergea. Asaltați de găini, de găște și de rațe, curcanii și cocoșii dau înapoi. Inlocuiți, treptat, împrejurul stăpânului lor de statele mai de jos ale păsărimii, ei își înfoiau de geaba cozile... Luat la mijloc de năvala fără seamăn, și ne-mai pulând s'o prididească, Pande se bălăbănea printre găștele ce'l apucau de pantaloni, sau printre puicele ce i se agățau de haine, și cu care se pomenea, când în cârcă, când pe umeri.

Insă, urmală de cloști, de pui abia ieșiți din ghioace, dichisită și cu bariș conabiu pe cap, Marghioala aducea păsărilor tainul obicinuit. Boabele portocalii ale porumbului și auriile grăunțe ale meiului îi

umpleau șorțul. Asvârlite din belșug, ele răpăiau și jârăiau căzând împrejur ca o ploaie cu soare.

Nins de fulgii ce i se așterneau pe haină, Pandele da însă poruncă Marghioalei să nu se încurce cu legumeala, ci să aducă porumbul și meiul cu banița ca să-și îndestuleze el, după cum se cuvenea, drăguțele lui de păsări. Vre-o patru ferdele aduse astfel pe rând, îngălbeniră sub boabe bătătura. Dar să te fii bătaie pe oare ¹⁾. Rățoelile curcanilor și sâsâirile găștelor nu mai încetau. Ca păsări mai mari ce erau, firește că, lor, mare le era și lăcomia, și în pofida ²⁾ îndestulărei, ele se apropiau de merticul celorlalte. Eșite din cotețe tocmai la urmă, bibilicele umpleau zadarnic curtea cu strigătele lor de *păcat, păcat, păcat*... Ele nu mai găseau nimic. Puii, pirpirii și golași, călcați în picioare, scăpau cum puteau. Clonțanirile desnădăjduite ale cloștilor răsunau de luau auzul. Cocoșii se apucau, de cu dimineața, să încoșopenească puicele prin bălării. Una, tânără de tot, luată la scriveli de cel mai craidon, se codea. Înghățată cu toate aceste asprimea actului vieții o făcea să se sbată, ca și cum s'ar fi aflat în ghiarele, uliului.

Sus, de partea răsăritului, cerul nu mai era decât de baltă de aur. Îngălbenile, coperișurile de finichea ale caselor își trimeteau, unele altora licăriri vesele. Pulberi diamantate se prăfuiuau peste verdeța Cișmejiului și peste o parte a Bucureștilor. Crucile de pe biserici fulgerau. Geamurile dela sute de ferestre păreau plăci de topaz. Pe zidurile mai apropiate de

1) *Oare*: termen popular ollenesc: păsări domestice.

2) *Pofida*: ciuda.

curtea și de casa lui Vergea, umbra tremurătoare a pomilor îndulcea albeața proaspătă a varului, sau jigăreala zidurilor gălbuie. Din poartă, ulița înviață se dă devale printre destrăbălările gardurilor ei. Spre dreapta, cele două-trei cârciumi zidite în paiente și cam într'un peș ¹⁾ își dau obloanele de pereți.

Cu părul stuf și cu ochii păiejenaji, băieții se întindeau în pragurile lor: reîncingându-și șorșurile verzi, ei clăteau, apoi, litrele coclite, gâlgâiau câte o cinzeacă de rachiu și se apucau de treabă, me-remetisiți.

Dar un trăsnet de lumină isbi coperișul unei clopotnițe vecine. El o înfășură cu o încolăcire veselă și, alunecând spre vale, aprinse geamurile ferestrelor și felinarelor mai depărtate cu o spuză de scânteiași.

În curte, păsările sfârșiseră să și mănânce merticurile. Parte din ele, grase, se tolăneau sub cei câșiva duzi de pe lângă cotețe, pe când o altă parte, cea care n'apucase să se sature, tot dând târcoale, urma să și arate nemulțumirea. Curtea, ce e drept, nici nu le mai încăpea. Se simțeau într'înșa la strimțul lor, își ziceau că sunt acolo întemnițate. Adunate la un loc într'un așa de mare număr și de atâtea neamuri felurite cele mai alese dintre ele — proli-pendarii curcani, păunii și capitolinele găște, *super-fainii* claponi, cât și o mulțime de alți coconi și cocoane de viță bună, se revoltau, de altminteri, pe drept, de umilirea în care îi asvârlise Pandele, silindu-le să și dea cotul cu mojici și mojice, cu găini de rând și cu cocoși de sate, mitocani și mitocance, sau nagode și pocituri care le făceau zile fripte, și

1) Cam aplecată.

care se înmulțeau împrejur lor, azi cu una, mâine cu zece.

De! De! Să se gândească ce-o pofti alde Vergea, dar lucrul n'are să mai meargă mult. Nu e vorbă: s'o fi așteptat dumnealui și la recunoștință pentru cele câteva boabe de porumb ce le asvârlea — însă — ce să'i taci? slobod, voia la dumnealui. și.. „gâr“ și „clonc“, „cut-cut“ și „câr-câr“, așa cugetau, sau i se păreau lui Vergea că cugetă înaltele straturi ale înaripatei sale domesticități. De întristat, el se întrista, dar totdeauna le da și dreptate. Cu toate acestea, întrucât era el de vină? Nu se rugase de Nichiforescu, prietenul și avocatul lui, încă de o săplământă, să-i mai găsească ceva bani? În sfârșit, ce este și mai mult, nu se hotărâse el săși vândă până și petecul de moșie ce'i mai rămăsese? Și odată moșia vândută, nuși pusese în gând să cumpere locul din vale al lui Năstăsache cârciumarul — un ticălos ce se apucase de politică! și săși lărgească cu el curtea? Ho! Ho!... ce sumă de cotețe mai avea săși trântescă? Și cât de în larg și de mulțumite îi vor fi păsăruicele — drăguțele lui de găsculițe și drăguții lui de păunași? Ho! Ho!... Dar cocoșei? găinușele și puiculițele? Bibilicele și curcănașii? Toți și toate — că vezi! așa era el — la adică știa să facă jertfe, dar se păzea să se adune cu desmeticii! Să ferească Dumnezeu de una ca asta! Auzi! oameni careși toacă averea cu jocul de cărți, cu birjile, cu chefurile, cu năsdrăvăniile din fundul pasagiului, dela Puțul-Spătarului? „Nu, zău, cuminte se născuse, și cuminte avea să moară! în casa lui, și în patul lui, între găștele și puicele lui, ca un om cinsfil, ca un om cum se cade, de ispravă până la sfârșit.

Soarele, ce se tot urcase, domnea, acum, în creștetul cerului.

Musculițe, muiate în veselul aer al primăverii, dau ocol unui dud. Era o horă întinsă printre firele de beteală ale soarelui. Aripa străvezii și aurii se amestecau cu altele mai întunecoase. Căptușeala sburătoarelor apendice împărțea licăriri. Ochii musculițelor, gămălii de ac tencuit cu cărămiziu, urmărindu-se, se înfocau. Sbârnăirile și zâzâirile, aci se domoleau, aci se ascuțeau.

Vergea, care prânzise de amiază, își isprăvisese mămăliga și feluritele zarzavaturi cu care se hrănea, și incredințându-se că prietenul său Nichiforescu n'are să se ivească, se hotărâse să iasă din casă doar de-o dată în târg de dânsul. Il cam ghiorlăiau pântecile, dar carne n'ar fi mâncat să-l tai. Cu ouă și cu lapte se hrănise câțeva vreme, când — într'o zi — pricepuse că laptele e trebuincios vițelilor. Cât despre ouă — atâtea găini pierdute câte ouă mâncate.

Vergea, plecă de acasă îngrijit, aproape posomorât. Se îngroșase gluma. Nu cumva era să-și lase el păsările să-i moară de foame? Și cu pasuri largi scurta drumul dintre schitul Măgureanului și piața teatrului. Din nenorocire, cu cât înainta, cu atât, sporea și mulțimea. Fie că era Duminică și zi de primăvară, fie că era altceva chipuri ce se văd rar pe podul Mogoșoanei, mitocănime, femei, bărbați, — țărani chiar, mișunau.

Când fu să apuce în Lipscani, nu mai putu să înainteze. Pantaloni creți, celi groase, brațe retevoiale, îl împingeau înainte, îl dau înapoi, îl făceau să piseze apa pe loc. Apucat între piepturi, răsuflarea i se scuria — gâfâia — își pierdea capul. Isbit

de vijelia populară, cu obrazul văpăiat de dogoreli, se lăsa în voia împrejurările, și se ducea aci la dreapta, aci la stânga, fără să știe ce face.

Deodată, atât dintr'un capăt cât și din celălalt al uliței, se auziră strigătele de: „armata„ „armata“; — iar jobenat cum se afla, Pandeles se pomeni c'oa ia la fugă în mijlocul mulțimei ce se risipea sub săbiile jandarmilor călări, Poporul suveran, umplu pivnițele și podurile caselor, și Vergea, se pomeni, împreună cu alții, într'o curte, în care se pili după poartă, și de unde nu ieși decât spre seară. Când se întoarse spre casă, îl pândi piază bună, și-l făcu să dea ochii cu Nichiforescu. Advocatul, îi spuse că se pregătea tocmai să vie la el, așa că, Vergea, se hotărî să nu scape prilejul... E și drept că, trei mii de galbeni pentru patru sute de pogoane în Ilfov, nu i se părură lui Pandele bani puțini, și când peste o săptămână, se întoarse dela tribunal cu ireaba ticluită gata, și cu vânzarea scrisă și răscrisă în pesie op! condici; când lefter și de cea de pe urmă moșioară părintească, dar cu trei miișoare de galbeni împărătești la tecșilă, își zăvori ușa, își prinse în ace perdelele de cit dela ferestre, și își numără zgripșorii Kesaro-Krăiești, bucuria lui nu mai avu margini, Ho! Ho!..., va putea, în sfârșit, să cumpere locul lui Năstasache, să-și înmulțească cotețele după plac, să nu mai lase să se piardă ou neclocit, și să nu-și mai prăpădească vremea cu alergări după bani.

Ho! Ho! Și nu va mai fi încoțopenire de puică, scremăt de găină pe ouare, ieșire de pui din ghioacă, să scape nevăzute de el. Un singur lucru îl mânănea...

Cocoș, de ce nu-l făcuse Dumnezeu cocoș? Că n'ar fi rămas puică nici găină necălcată.

Ba chiar, lărgindu-și cadrul teoriei, nu s'ar fi știut să meargă cât de departe,.. Găinile și puicile, în orice număr, l'ar fi ispitit deopotrivă. Ar fi dat naștere la încrucișări de neamuri, la noi feluri de viețuitoare. Calării — erau ei altceva decât roadele împerecherilor nefirești dintre armăsari și măgărițe?

Ho! Ho! — și Vergea își alegea, din gând, ochii rotunji, rubine în cercuri de chihlibar galben; creastă sângerie, coadă cu pene albe și roșii, se încălța cu fulgii cenușii, se pregătea să facă experiențe.

S'ar fi dat, mai cu seamă, pe lângă curca moșată sau pe lângă gășca lăptoasă, albă peste tot și cărlionțată de și-era dragă lumea... Dar, fiindcă le știa slăbuțe pe amândouă, teama să nu le nemerească sterpe îl oprea. Vorba era să brodească câteva, trei-patru, care să-i ouă; la urmă, iasă ce-o ieși... Cine știe? n'ar fi tocmai de mirare ca zgriptorii de pe galbenii lă care se uita acum, să fi fost ordinioară pasări adevărate, paseri care să fi trăit și să fi uimit lumea cu ciudăienia și frumusețea lor. Adică de ce nu? De ce acești zgriptori să fi ieșit numai din închipuire, să nu fi fost și ei, odată, din carne și oase — ființe vii? Faptul că au două capete, nu dovedește nimic.

Care lucru îi este negulincios lui Dumnezeu? Dacă n'a făcut și oameni cu două capete, ește că și cel pe care îl au le atârnă greu. Cât despre zișii zgriptori, dacă astăzi li s'a pierdut ruda, este poate, că de sus ce vor fi sburat se vor fi rătăcit în cer, și vor fi rămas acolo. Tot așa, se mai știa, în vechime, și despre alte paseri căror li se zicea *phenixi*. Pe-

nele lor, strălucea ca fețele curcubeului, și phenixii aveau vieți de sute de ani, iar când li se apropia sfârșitul, ele se aruncau în flăcările vre-unui altar, și renășteau mai frumoase din chiar cenușa lor. Inchipuiri și basme să fi tost oare și vorbe ca aceasta? Vergea, își zicea că nu se poate fiindcă mintea omului nu e în stare să născocască nimic în din ce-a fost, sau din ce are să fie. Deci, cam ce fel de minune afară din cale ar fi ca, într'o bună dimineață, să se ivească iar unul sau doi — *phenixi*, ori altfel zis: *zgriptori* dintr'o curcire sau din alta.

Iar tot numărând și tot respirându-și galbenii — Vergea, apucat de noapte, nu mai ieși din casă. Mai fericit ca de obicei, somnul îl fură repede. Însă, cu cât înainta în cealaltă lume — în țara visurilor — aiurările minții îl făceau să i se pară că reîncepe viața; că este tot dânsul, de și dacă s'ar fi cercetat bine, nu s'ar fi aflat acelaș. Simțea că i se întâmplă ceva nefiresc, pe care însă, nu-l înțelegea. Tot ce știa era că hainele i se subțiază pe corp, că i se sdrențuesc, că'l lasă în pielea goală, și că un fel de picoteli începe să-l înțepe.

Ho! Ho! — pricepea în sfârșit, ce se petrece. Răbda durerea, o bine-cuvânta chiar. Erau fulgi, fulgi ce aveau moliciunea catifelei, fulgi galbeni și cenușii ce-i creșteau, ce se înmulțeau, ce'i acopereau picioarele, ce i se urcau pe piept, năvălindu'i spatele, brațele, gâtul și sfârșind prin a'i coprinde obrazul, prin a-l cuceri întreg.

O cugetare îl nelinișteea, cu toate acestea, și răsuflarea i se îngreuna. Se va face el găină sau cocoș, curcă sau curcan? erau întrebări la care nu putea să răspundă — cel puțin deocamdată.

Și fulgii i se scuturau, erau înlocuiți cu pene, dar cu pene strălucite: de aur, de argint, cu pene ce nu s'au mai văzut... Ochii i se rotunziau,.. gura i se ascutea, se schimba în cioc... pieptul și spatele său luau alte forme: se pomenea că dă din aripi, iar la urmă, tocmai când se desnădăjduia sexul i se holăra, și atribuite cocoșești înlocuiau fără veste pe cele vechi.

Cocoș, se simțea cocoș din tălpi la creștet. Cocoș cu totul și cu totul de purpură și de aur, împintenat și încălțat, cu glas de trâmbiță, ocolit de puici, de pâini, de bibilice, de curci și de găște... Ho! Ho! — și toate i se supuneau, îl chemau, se uitau la el galeș și cu jind.

Suferința trupească pe care le-o pricinuia cu năprăsnicia lui 'i-o răbdau. Dela dânsul ar fi vrut să îndure de zece ori mai mult, s'ar fi supus să le sfășie, să le rupă, să le facă să-și dea suflarea sub dragostea lui. Ho! Ho! — și el, luându-le la muștrulială, pe câte una, una, le coperea pe toate cu aripile, și de dragoste prea multă, le ciocănea în capete până le sângera, le făcea să-și piardă moșurile, se repezea, apoi, printre curci și găște, siluia pe unele, ademenea pe altele cu șosele și momele și, când le încolțea, vedeau pe dracul, nu scăpau cu una cu două.

Puternice băți în ușă, întovărășite de vorbele Marghioalei, sunete îngânate: — „Cu-coane! Cu-coane! ard chiliile bisericei“, scăpară pe o puică albă de cocoșire... Tocmai o înhășase, și o prididea, după zile de târcoale... Vergea trebui să se deștepte. Dar când se desmetici, când se uita pe dânsul și văzu că nu e cocoș, când se încredință că Mar-

ghioala nu puica ce albă, și când, luându-și scurteica în umeri ieși în pridvor, focul apucase să scufunde o parte din coperișul unui patruleter de case.

Ele, de mai mult de un veac, luaseră în mijloc biserica de pe dealul vecin și acum, în loc s'o ocrotească, o înfășurau su o pânză de flăcări. Focul, la început domol, se mulțumise, câtăva vreme, să lingă lemnăria. Uneori, el se înneca în fum, și părea că se stinge. Așa, la sosirea pompierilor, s'ar fi crezut că ei au venit de geaba. Însă, deși Dâmbovița curgea în vale, la o bătae de pușcă, apa lipsea. Din susul și din josul uliței, sacalele se iveau goale.

Pompierii se puseră pe lucru. Ei spărseseră ușile, se repeziseră înăuntru, și îfărăiseră, prinire fum, puțina apă ce aveau la îndemână. Tulumbuirea nu sluji la nimic. În curând, ațâțate de vânt, flăcările bătură din aripi. Untdelemnul, lumânăria de ceară, măriră nenorocirea. Grațiile tavanului, grinzile, ușile, ferestrele, ardeau. Dușumeaua se povârni în pivniță. Coperișul scrumit, jăruia. În urmă, într'o clipă, fu o surpare sgomotoasă, în mijlocul unui foc de artificii: stele albastre, și rachete stacojii ce se împrăștiu printre clipirile schinteilor ce se încrucișau sub întuneric ca niște gândaci de aur.

Biserica — atunci când nu era înăbușită de fum — ieșea la iveală, neatinsă, din mijlocul mișcătoarelor flăcări. Crucea din vârful triumghiului de zid sprijiniți pe stâlpii de lemn ai intrărei, vâlvora, ca și cum ar fi fost îpietrită cu nestemate, de câte ori locul își mișca resfrângerile asupra'i. O întregă spuzeală de pietre scumpe râura în lungul și în largul ei.

Copacii Cișmegiului, cât și casele de pe ulițele din vale, spărgeau întunericul cu înfăișarea lor,

după cum bătea vântul. Pompierii care se agăşaseră multă vreme de creştetul zidurilor şovăitoare, le părăsiseră, coborându-se în curte, şi înconjuraseră biserica acoperind-o cu neâncelatele împrôşcări, ale furtunelor. Apa, începuse să sosească îmbelşugată şi liniştitoare. Strigătele sacagiilor, ale gardiştilor, poruncile date scurt, şgomotul mulţimei, al unor noi surpări ale coperişurilor, răsunau dela un mal al dealului la altul. Crezând că se luminează de ziuă, găinăria lui Vergea se deşeptase; cocoşii băteau din aripi, găinile picoteau, sau se piguleau, iar — care, gârâind, care cutcurezând — închideau şi deschideau ochii.

Jos, în uliţă, capete se întorceau de acea parte. Dintre mulţime, unii îşi aduceau aminte de traiul de ţară, de copilăria lor, de frumoasele idyle câmpeneşti, ce rămân neşterse din minte chiar după ani de cărăşenire, chiar după ce s'au îndurat grozavele ne cazuri ale vieţii.

Biruit, locul murea între pereţii scrumişi al chiliilor. Pompierii îşi încheiaseră lupta, şi mai mulţi, se asvârleau dintr'un salt pe furgoane.

Locaşul sfânt rămânea astfel, în urma lor, însă, fiecare ducea, în amintirea lui, ochii de jeratec clipitori ai ocolitorului şi de ferestre.

Uliţa, se liniştea repede, ajungea iar pustiu. Marghioala care mulţumea lui Dumnezeu că biserica nu fusese arsă, şi hotărî să mai tragă un pui de somn, păsările, ce recădeau în întunericul nopţii, îşi urmau piroteala. Pentru a-şi fiine de urât, gardiştili reîncepeau să fluiera. Câţiva derbedei, care de curând părăsiseră şcoala şi găsiseră adăpost pe la gazetăria politică a vremii, crezându-se că sunt primejdii-

pentru guvern, își închipuiau că sunt urmăriți de poliție și dați în primire de fluerele gardiștilor.

Vergea se întoarse și el în odaia lui, dar nu mai putuse să închidă ochii.

Visurile ce-l turburaseră, bucuria că detese de bani, se împreunau să-l arunce într'o neliniște bolnăvicioasă.

Fără îndoială, nu întâia oară se lăsase el să fie lârât către o țință mare. De copil iubise natura în toate manifestările ei vii, și, această dragoste el o tradusese în fapt încă dela vârsta de doisprezece ani. Dar pe atunci, părinții lui trăiau. Tatăl său băgase degeaba de seamă că fiului său, îi lipsește o doagă: Un dascălici isbutise să-l scoată din minți și să-l facă să creadă că băiatul dă, din potrivă, semn că are să facă cinste neamului său și țării. Bietul om îl lasă, prin urmare, stăpân peste-o odaie, spre a se îndeletnici acolo cu așa numitele lui, „*cercetări asupra naturei*“. Fără să se turbure cât de puțin de neajunsuri. Nicu, calcă, întâia oară pe calea cunoștințelor înalte, prin creșterea și înmulțirea furnicilor. Doui ani de-a rândul, odaia lui nu mai era decât un furnicar. Harnicele viețuitoare, negre și castanii, roșcate, și uneori cu aripi, nu mai încăpeau înăuntru și se răspândeau prin curte. Grădina se umplu iute cu ele. Mușuroaie se ridicau pe unde nu gândea: în răzoarele cu zambile, lângă puț, în pragul ușei. Odăile încăpură de asemenea în stăpânirea lor, și zadarnic se turna pe dușumele gaz și apă fiartă.

Bătrânul Vergea, care nu știa de unde i-a căzut această năpastă pe cap, când află adevărul, căzu jos

de supărare, și isbit de dambla, își dete în curând duhul.

După moartea tatălui său, căit, Pandelescu jertfi furnicile memoriei lui și se apucă să le stârpească. În aceeași vreme însă încălecă pe un nou ducipal; Se apucă să crească gândaci de mătase, și paturi de scânduri, puse unul peste altul, umplură, până, sus câte cinci odăile. Nestârpite însă bine, furnicile se întoarseră și viermușii muriau pe capete. Pușini isbuliră să se urce pe tufe și să se închidă în gogoși.

La douăzeci și doi de ani, când muma sa îl lăsă la rândul ei singur, Pandelescu își închease o mare parte din cercetările lui. Trecuse la broaște, la șopârle, la pești, și încă de pe atunci se pregătea să vândă una din cele trei moșii părintești.

Fără să vrea, și neputând să doarmă, el reurcă, în acea noapte, întregul șir al zilelor vieții lui.

Această viață, și-o retrăi ceas cu ceas, și câte o dată își mărlurisea aproape că nu fusese om în toată firea. Cu cartea câtă învățase, n'ar fi putut, în adevar să însemne și el ceva în lume, să-și facă un rost ca ori-care? Flecărescu, desmeticul din gimnaziu odinioară într-o clasă cu dânsul — nota trei în tot cursul anului, iar, la examen cea trecătoare de milă — n'ajunsesse deputat? Se mai vorbea, prin gazete decât de el? Nu se spunea chiar, că are să fie chemat la minister?

Deputat?... Ministru?... Să se țină de mofturi?... Astăzi cu unii, mâine cu alții — poimâine împotriva și a unora și a altora — și apoi, iar cu cei cu care îi va veni mai bine, ba cu Vodă, ba contra lui Vodă — nu zău! să-i fie de bine lui Flecărescu, dar lui, unuia, de alde astea nu i-ar fi plăcut. Toate

— bune dar să se însoare, cine l'ar fi oprit? Și-ar fi ales și el o nevestă — știi! numai bună, — și, drept vorbind, pentru ce n'ar fi ajuns și el om cu greutate și „tată de familie“. Căci, ori-cum — n'ar fi fost mai bine să părăsească copii decât găini? Și cum i-ar fi iubit militeii de ei! n'ar fi fost jucărie pe care să nu le-o cumpere, prăjitură pe care să nu le-o aducă, califea cu care să nu-i îmbrace. Dar el nu s'ar fi mulțumit cu doi... l'ar fi trebuit șase, zece, doisprezece, un batalion — curtea i s'ar fi bălătorit de dâșii ca în palmă, s'ar fi jucat de-a mamagaia, de-a ascunselea...

Câte odată, vara, le-ar fi făcut smee.

Ei l'ar fi înconjurat: „tată“, „tată“ — i se părea că-l înconjoară chiar — că-i vede... oacheși, plăviși, mai mari, mai mici, patru—cinci — opt, și încă patru, și încă doi — „tată“, „tată“ — ieșind de prin odăi, de sub lilioci, de sub jigniță. Ce te faci însă, când se apropie iarna? Trebuie haine, ghete, cărți.. Profesorii și doctorii dau iureși casei — ici pedagogii, dincolo clistirele — cicăleli, sirigăte, zăpăceală.. Dădacele își iau lumea în cap, doica nu mai este de ținut, copiii se hrănesc: unul, la școală, se adună cu băeșii stricași, se dă la deprinderi rele; altul se bolnăvește greu — moare.

Nu zău! știa el ce e însurătoarea, ce sunt copiii..

Dar noaptea trecea, și cutcurezările cocoșilor vesteau întoarcerea zilei. Un fet de zare se arăta între perdelele de cit. Geamurile se spălăceau. Intunerecul din odaie se rărea. Mintea lui Vergea, urma să se răfuiască cu ea însăși. Nu, de zece ori nu.. Mai bine cu cocoșeiii și găinușele lui.. Pentru ce s'ar lepăda de pustnicie?

Pentru necazurile și scârba ce-i așteaptă pe toți în viața obicinuită? E adevărat că, pe această viață el nu o cunoștea decât din auzite. Cu toate acestea, n'ar fi el un neghiob dacă nu s'ar folosi și de pășaniile altora? Flururi, străluciri de o clipă, sunt destui cari își ard aripele în flacăra ticăloșilor pă mântești ..

Afară, era ziuă albă. Voios, el se sculă, se îmbracă și o lună în cap după asta, locul lui Năstă sache-cârciumarul, cumpărat, îmulțea cotețele, lărgea curtea, și o făcea să coboare dealul din partea apusului. Singuri zgripțorii împărătești, de pe galbenii ce-i rămăseseră, se împușinau. Intreținerea unor astfel de prășile, ce-și sporeau numărul pe ceas pe ceas, nu putea să ducă la altceva. Casa, cuib al neamului său din vremuri de tot vechi, fu atunci, de voie de nevoie, amanetată. Dar, spre sfârșitul lui Octomvrie, prăvălirea alunecă pe povârnișul ce duce la prăpastie.

Lucru cu lucru, și scaun cu scaun, Pandele, pentru a-și hrăni păsările, începu să-și vândă de prin odăi tot ce avea, Marghioala, care nu fusese lipsită nici odată de tainul ei de pășă, când se văzu silită să nu mai mănânce decât mămălișă, își ridică într'o Duminecă lada, de cu noapte, o aruncă pe capra unei birji, și se duse. În acea zi, Vergea își așteaptă zadarnic cafeaua. Cercetări în bucătărie, în odăi, lipsa lăzei Marghioalei, îl lămuriră asupra adevărului. Amărât, către ceasurile nouă, vântură dinaintea pridvorului fundul unei banițe cu o rămășiță de boabe descoperită din întâmplare, și reurcă treptele scării cu capul gol de gânduri. După el, ușile ră-

mânând deschise, casa luă înfățișarea unei locuințe în care cineva a murit de curând.

Dar în curtea ce, de astă-dată, era ficsită cu cârurile domestice de păsări, glăsurile pântecelor flămânde împrăștiau mâni. Ninsoarea, ce începuse de vre-o jumătate de ceas să cadă cu fulgi mari, amenința a viscol. De peste tot, oarele dau fuga spre cotețe. Frigul rebegea.

Găinile și găștele își ascundeau în pene când un picior, când celălalt. Păunii cobeau a sărăcie și a pustielate. Curcanii să răsteau, răzvrăliți, dela o ușe de coteț la alta. Infoiași și cu coadele rotunjite, ei se adunau, la urmă, între dâșii, păreau munciți de o hotărâre nestrămutată, și întorceau ca niște batalioane. Cine ar putea să știe ce spusese ei cotețelor, căci ele, cu încetul, se goliseră iar și, găinele cu găinele, găștele cu găștele, țineau parcă între ele sfaturi. Dintre rândurile pestrițe ale curcanilor, câte unul, truș și moțat, se dăruiea, alerga din tabără în tabără, și trâmbița peste tot glăsurii scurte, și răgușite, ce păreau porunci și lozinci.

Această protipendadă răsărească dându-și mâna cu cocoșii încălțați, cu bibilicele și cu păunii, cu găștele, se înfrățea până și cu rațele și cu rățoii cu găinele și cu puicele. Răbdarea trecuse în adevăr peste margini, și consonanțele aziatice ale comandanților se înmulțeau. Rășmerța nu mai putea să dăinuiească și de fapt, până și puii, nescuturați încă de puf se uneau în principiu da Vergea trebuia șters din fața pământului; cel mai puțin, se cuvenea ca el să fie scos din casă și lat pe poartă afară. Călduroase și încăpătoare, circi odăi, bez o bucătărie și o cămară, trebuiau, mi pe drept, să fie ale

lor—o obște mă rog—iar nu ale unui singur om. Afară de asta, dacă nu se știuse voinic să le hrănească, de ce le adunase, le prăsisse și le învățase cu binele?

Intocmită pe nesimțite, ordinea de bătaie fu cea care se obicinuieste în mișcările ofensivei. Grosul armatei, pentru diviziuni de găini, întocmeau centrul. Cocoșii de țară fuseseră trecuți în cadrele cavaleriei ușoare și împrăstiați pe amândouă flancurile.

Batalionul sacru, căruia i se dăruia gloria să pătrundă întâi în cetate, era întocmit din găște, din rațe, rățoi, ce sâsăiau și măcăneau de nerăbdare. Bibilicele se desfășurau în liraliori, și trebuiau să înainteze pe tot frontul armatei; curcanii, păunii, un număr oare care de cocoși turcești toți comandanți supremi, nu scoteau însă capul de după un coteț, unde se chibzuiau între dâșii, căpeleniile fiind datoare să stea la adăpost, de vreme ce, izbândă sau peirea atârână totdeauna de rămânerea în viață a celor mari. Rezerva, două bricăzi de cloști și patru regimente de Uaponi, ocolea acel coteț, cu porunca să nu înainteze decât atunci când căpeleniile vor socoti de cuviință.

Noaptea se lasa cețoasă. Sirurile de felinare se aprindeau. Ele se duceau peste București, mici flăcări galbene și roși, ce'l înseilau cu figuri geometrice. Sub întunec și sub frig, zăpada după trotuare se albăstrea; cea da pe mijlocul ulițelor, se topea însă, sub roțile trăsurilor, și târa printre carele Capitalei dâra ei noroiasă.

Statul major, ce nu și încetase chibzuirea, găsi cu cale, să aștepe ulițele să intre în stăpânirea gardiștilor. Dar un curcan încă țanțoș, deși căzu, de bătrânețe, îndenna la o intrare în luptă, neîn-

târziată. Știa că, cu poliția nu e de glumit, că, vara, dela opt ceasuri seara, și iarna de la cinci, Bucucureștii sunt ai gardiștilor. Despărțirile comisărești, îi erau cunoscute încă din tinerețe când, abia scăpase ciont din mâna unui epistat care îl prinsese, afară din poarta curței în flagrant delict de ultragiul al moravurilor, cu o curcă din vecinătate.

Stăruința invalidului muncii birui opozițiunea ce i se făcea de minoritatea consiliului de război.

Răpciugos, deși răsunător, glasul cocoșul turcesc ce urma să dea semnalul, cutcureză: odată, de două ori, de trei...

Bibilicele ce copereau armata cu rânduiala lor, înaintaseră, la cea dintâiu fanfară. Una, cea care ocupa centrul jumătăței de cerc, dete buzna până la treptele de scânduri ale pridvorului. Gâștele săsâiră și ele, și dând din aripi trecură peste bibilice, pe când cea mai grasă și lătoasă dintre ele, se crăcăni vitejește dela o treaptă la alta a scării în mijlocul liniștei amenințătoare ce înfășura casa.

Faptul eroic, îndeplinit sub zămii batalionul sacru, puse pe rățoi în mișcare, Francaț de cavalerie, grosul armatei se sbuciumă la moment, iar la cincizeci de pași de pridvor, se așeză în coloane de asalt. Dintre ofițerii marelui stat major, care din când în când scoteau capul după coteț, cei mai mulți ar fi vrut să domolească avântul. După judecata lor, entuziasmul se cuvenea să fie păstra pentru măi târziu. Cu toate aceste, însuflețirea fiind prea mare, ea târî pe toți.

Campaniile din frunte, apucate între zidurile casei și ostășimea ce le sosea din spaț, căzură. Piuirile rupeau inima. Neorânduiala se făcea obștească. Ma-

rele stat-major, neputând să-și dea sama despre ce se întâmplase, credea că dușmanul a operat o ieșire și, îngrozit, cutcureza semnalul de retragere. Ghetele însă, începeau să-l strângă rău pe acest mare stat-major. Rezerva îl părăsise dela începutul luptei. Cu câteva căprării de găini, pe care cu multă greutate, le mai putu strânge împrejurul-i, el dete însăfârșit din aripi, mișcă din picioare, și o răzni la fugă val-vârtejindu-se devale.

Dinaintea pridvorului, jalea era dintre cele mari. Soldații nu-și mai recunoșteau căpeteniile. Cercau să scape din îmbulzeală și nu-și puteau croi drumul: Găinile cădeau peste cocoș, rățoii peste găște. Lupfătorii, fără deosebire de sex, se înhățau între ei. Fulgii penelor sburau. Neschilodiți scăpară pușini, și mai mult de o viață ilustră se curmă acolo.

Cu toate aceste, un număr oarecare de găște, de rățoi și de găini, și jumătatea unui batalion de curci, câteva plutoane de bibilici, și cincizeci de cocoși, străbătuseră în pridvor și, de acolo în casă. Ele se înstăpâniseră întâi peste sala de intrare, peste odaia cea mare ¹⁾, și peste sofragerie, și nu străbătură decât la urmă în iatac. Adâncit în gânduri, Vergea sta cu capul în palme Pământul se învelise sub el din chiar clipa când își dete seama că a fost părăsit și de Marghioala. Moșiile, i se dăseră toate, și casa îi era amenințată. Prăpastia îl înconjura, prin urmare, de orice parte. Dar în odaia umplută de bestii se petrecu treptal, un lucru nepomenit. În mijlocul bibilicelor, al curcilor și al cocoșilor ce i se aruncau în cap, cu găște ce-l trăgeau de pantaloni, și cu altele ce i se urcaseră pe umeri, isbit din față și

¹⁾ se zicea în vechime salonului.

din spate de năpraznica năvală a pasărilor turbate de nemâncare, Pandele, ce bâjbâia prin întuneric, încerca zadarnic să iasă din odaie. Cu obrajii și ruitorii de sânge, mânia și instinctul vieței îi redeteră putere. Vedea roșu și era cutremurat de răs. Imprejurul său puici troncăneau repezite de scânduri. El se apăra, și găște și curci erau date cu capui de pereți până ce li se sleiau creierii. Striviți de cisme, rățoii și bibiliele, care morți, care cu cotoiaele rupte, se înșirau dela pat la ușă. Bătălia părea pierdută pentru păsărimă. De Pandele nu se mai înclășta decât un mic nummăr de curci. Un cocoș turcesc, și neobicinuit de mare, proclat ce nu luase încă parte la luptă, i se năpusti însă, în obraz, și un urlet de durere sfășia noaptea.

Acoperindu-și cu o mână ochiul, pe care cocoșul i-l crăpase dintr'o lovitură de cioc, apărându-se cu celaltă cum putea, Vergea ieși în pridvor, iar de acolo, izbit de mulțimea ce se desmeticise, coborî spre poartă și o tuli afară, petrecut în uliță de alaiul curcilor, de săsăitul găștelor, și de năprasnicile cuturezări ale cocoșilor.

—Cocoș ! m'am lăcut cocoș ! răspundea el a doua zi vecinilor care îl găseau lungit pe una din lavițele cărcimei, în mijlocul intristărei iernei ce înmormânta Bucureștii sub zăpadă și noroiu.

Iar, până ce prietenul său Nichiforescu, care promise sarcina ce i se detese de tribunal să-i fie epitrop, găsi un mușteriu pentru casă, dânsa fu cu înțelegere deplină, stăpânită de bunele păsări, de găște și de curci, de rățoii din batalionul sacru, de bibilici și de claponi, de găini, și, mai ales de cocoșul roșu din această povește.

DIN CARNETUL UNUI DEZERTOR

Judecata înșeală, inima nu minte.

25 August 7 $\frac{1}{2}$ ore a. m. — Alaltă-eri dimineață am trecut Dunărea. Am lăsat pe ai mei, și a trebuit să merg de nevoie. Convoiul din care fac parte se îndreaptă spre Plevna. Soldații, cu pașuri mecanice, cu ochii morți, se apropie dobitocește de primejdie. Printre ofițeri, cei tineri de tot, sunt mai aprinși. Să mori pentru țară este datorie și glorie, zic ei.

9 ore $\frac{1}{2}$ a. m. — Lătrările salvelor de puști încep să se audă. Bubuirile tunurilor își încrucășează sunetele. Câțiva locuitori ce întâlnim ne spun prăpăstii. Credința lor este că turcii vor fi biruitori. Unul din ofițeri, văzându-i coprinși de groază, voiește să-i înbărbăteze; cum s'ar zice, să le ridice moralul...

— Ce? Nu vă e rușine să fugiți? N'o să murim toți odată?

— Apoi, de! domnule, scărpinându-se în cap, așa o fi, da, de ce să murim cu zile?

Și țăranul își urmează drumul spre Dunăre.

Acest „*de ce să murim cu zile*“ al lui n'a mișcat pe nimeni ; pe mine însă m'a pus pe gânduri.

12 ore. — Loviturile de tun nu se mai aud, cu loate că ne apropiăm de Plevna. Dar cum ne oprim, izbucnește dintr'un dor de praf o răpăire de cai ce aleargă către noi, și sosește, val-vârtej, împreună cu căruțele „Crucei-roșii“.

Doamne, Dumnezeu! — De sub coviltirile lor se ridică numai gemete sfâșietoare. Când trăsurile trec, prezintăm armele ca un singur om. Într'una zărim, lungit, un băiat ca de 22 de ani. El e galben ca moartea, și are două decorații pe piept.

— Unde e rănit ? întrebă căpitanul nostru.

— Să trăiți domnule căpitan, un obuz i-a luat amândouă picioarele.

Și trăsură cu băiatul fără amândouă picioarele, și cu două decorații pe piept trece.

27 August, 8 ore seara. — Delașamentul nostru a sosit de eri și generalul, după ce ne-a trecut în inspecție, ne-a spus câteva cuvinte bine simțite, iar, la urma, înconjurat de statul său major, a intrat în baraca de scânduri în care și-a așezat cartierul. Peste un sfert de oră, eu, și un alt soldat, am fost trimiși să schimbăm garda dela ușa baracei.

Generalul prânzea înconjurat de statul său major.

Pe la trei ore alți soldați ne-au înlocuit. La patru, colonelul ne-a scos în front și ne-a citit o poezie războinică pe care d. Alexandri a scris-o la moșia sa Mircești. Cuvintele de *dor* și de *șoimi* ne-au umplut auzul în timp de câteva minute.

29 August. 10 ore a. m. — Tot ce am văzut ieri, nu se poate spune. Văile, dealurile, albia apelor,

sunt împesărițate de leșuri. Turcii au ciopărjit pe morți și nu se întâmplă rar să dăm de picioare și de brațe răslețe.

Londra, 30 Octombrie. — În ziua de 30 August, colonelul ne-a adunat odată cu vărsatul zorilor și ne-a spus că ceasul hotărâtor a sunat, că trebuie să murim pentru țară până la cel din urmă român. (Dar atunci)?... Că dacă vom ști să murim, numele are să rămâie nepieritor; că ne așteaptă „gloria“, și ca să ne facem demni de „Ștefan-cel-Mare“ și de „Mihaiu-Viteazul“.

Preda, un soldat voinic, a ieșit din front, și a spus colonelului, ca să lăriască, dar că are copii și că cine o să îngrijească de dâșii dacă o muri el?

— Va să zică, cutezi să 'mi spui că ești un laș? A fost răspunsul colonelului. Apoi, a poruncit să 'l pună la asalt în cele dintâiu rânduri.

Și, printre domniile ofițeri, nu se mai auzea decât „țara“, gloria. „onoarea militară“.

Preda însă, mă întrebă că ce este laș? Iar dacă i-am spus că laș va să zică fricos, a stat de s'a gândit ce s'a gândit:

— Apoi de! îmi spuse el. De frică, mi-e frică — că de moarte cum să nu ți faci părul măciucă?

Miral, că nu i-am mai zis nimic, dar el tot nu m'a lăsat în pace:

— Da bine, domnule, de bălut de ce ne batem?

Întrebarea lui mi-a dat de furcă. Cu toate astea, am căutat să 'l domiresc:

— „Țara“, „onoarea militară“, „gloria“.

Preda, însă, s'a dus mișcând din cap, și când s'a auzit semnalul atacului, ia-ne, pe Preda și pe mine, de unde nu eram.

Cum s'a întâmplat lucrul, e greu de spus. Tot ce mi-aduc aminte este că, cu cât se apropia ceasul hotărât, cu atât mă simţeam coprins de o nelinişte mare. O tremurare nervoasă mă scutura din creştet în tălpi. O sudoare rece mă trecu. Inima începu să 'mi bată în așa chip, în cât credeam că are să 'mi sară din piept. Tâmpilele îmi svâcneau. Mă 'ntorceam spre copilăria mea, și vedeam pe mama, pe tata. Imi înfățişam stradania mea pentru învățătură: ducerile la liceu, pe ger, pe ploaie, pe zăduf; clasele trecute pe rând; la urmă, bacalaureatul, această culme la care ajunsesem conjugând pe *tipto, tiptis, tiptomen, tip, ete, tiptusi*; speranțele, aspirările mele, tot ce fusese în mine viu și nălucitor. Și ideia de a mă jertfi pentru țară nu mă încălzea. „*Onoarer militară*“ mă lăsa rece. Gloria să fac parte dintr'o jertfă de oameni spre a fi pe placul unui partid, unui guvern sau unui stăpânitor — fie chiar pentru ca să înzestrez Europa cu un regat nou — nu 'mi zâmbea, îmi amorțea brațele și picioarele.

Ce? pentru asta să mă fi trudit eu în școală și în viață? O clipă îmi fu de ajuns ca să 'mi dau seama despre întreaga falșificare a îndrumărei sufletești, a oamenilor împotriva simțirilor firești.

Căci, da: Mi-era frică, și nu mi-era rușine s'o mărturisesc. Teama, groaza chiar, sunt simțiri cel puțin tot atât de respectabile ca vitejia. Dumnezeu le-a pus în om ca să 'și apere prin ele neprețuitul dar al vieții pe care el i l'a făcut.

Și să nu se creadă că judecam așa sub stăpânirea împrejurărilor. Astăzi chiar, când mă aflu la adăpostul depărtărei ce am pus între mine și laurii câmpului de bătaie, vitejia soldatului care se duce să moară

din poruncă venită de sus, și numai pe temeiul unor vorbe sforâitoare, mi se pare o îndobitocire fără seamăn.

Dar merg mai departe, și întreb: Ce e dator să facă un popor în alte împrejurări — bună oară când e atacat?

E dator el să 'și apere sau nu țara?

Toți vor zice că da. Eu zic că nu. Căci pierde altceva un stat învins și desființat, de cât legiuirile ce'l cârmuiesc, și pe stăpânitorii lui?

Londra 1914, Iulie în 5. — Am dat peste acest carnet în hârlii vechi Doame! Câtă vreme a curs de atunci! E însă cu puțință ca eu să fi cugetat astfel? Ce e drept, sunt de atunci treizeci și patru de ani și n'aveam de cât douăzeci și unu. Dar unde e adevărul? Și, când am judecat bine? Atunci? Sau acum, când cred că cel care a scris rândurile din carnet a fost un bătut la cap și un înfumurat?

Londra 1914, Iulie în 6. — Nu știu de ce, de când am găsit acest blestemat de carnet, nu mai am astâmpăr. Mereu îl recitesc ca să 'mi întăresc credința că, în 1877, n'am fost nici un nebun și nici un ticălos. Și cu toate aceste ceva îmi spune, că am fost și unul și altul. Care — care e adevărul?

Toate însemnările mele, din paginile carnetului, rămân, din punctul de vedere al cugetărei în picioare. În niciuna din scrierile mele englezești — căci astăzi o pot spune eu însu-mi despre mine, unul dintre cei mai vestiți autori ai mării Britanii — în nici-una din ele nu am atins o mai înaltă culme în domeniul speculațiunilor...

De ce, de ce dar sunt nemulțumit de mine, și în

temeiul cărui cuvânt mă osândesc pentru ce am făcut?

Poate să înșele oare judecata?

Londra 1914, Iulie în 7. — Imi recitesc ultima operă engleză. *Edward Haldstrom* — nume sub care englezii mă cunosc și mă ridică în slăvi, va repurta și de rândul acesta un succes senzațional.

Cu toate aceste, sunt alții care mă întrec în putere. stylistică și în pătrundere, în arhitectura unei scrieri — știu eu? poate și în simțire...

De ce, dar, majoritatea cititorilor și criticilor mă pune mai presus de cei-l'afși scriitori?

El! — De ce? De ce aceasta?

Londra 1914, Iulie în 8. — Reiau în mâini și astăzi mizerabilul carnet. Sunt mai nemulțumit ca ori-când dându-mi seama că ce credeam atunci că e adevărul, nu 'l mui cred astăzi. Oare mărtea să înșele neîncetat, sau ce ar fi mai trist să nu fie, în sine, niciun adevăr statornic? Adevăr ieri, minciună mâine?

Londra 1914, Iulie în 18. -- Opera despre care am vorbit a apărut în sfârșit. Prin librării se bat pe ea. Ziarele spun despre mine că sunt cel mai *original* dintre toți autorii pe care i-au avut englezii. (Nimeni nu 'mi știe origina străină). Criticii se îndoesc chiar că voi putea vre-odată să fiu în trecut în originalitate.

Simțirea mea, zic ei, n'a avut'o nimeni.

A!... simțirea...

Londra 1914, August în 13. — În adevăr, sunt urmărit de fraza aceasta: „*că simțirea mea n'a avut'o nimeni*”.

Eu cred că, critica, trebuia s'o rectifice astfel: „*simțirea lui Haldstorn n'a avut'o niciun autor englez*”.

Și de fapt așa e... Nu pentru că eu sunt mai pu-

ternic decât alți contrași de-ai mei... Simt însă într'un fel care e al meu *prin naștere* și care nu poate să fie pentru ei decât altul. E și firesc. Eu sunt român, și ei, englezi.

Londra 1914, 20 August. — Această deosebire de suflet e poate și cauza mele izbânzi printre dâșii..

Dumnezeule! Cugetarea e nimic, e o alcătuire de vorbe meșteșugit așezate pentru a face după placul tău, alb din negru, și negru din alb. Tot ce e cugetare, e sofism, întortochiere.

Dumnezeule! Mi se pare că sunt pe calea adevărului, și că el nu e decât în simțire.

Londra 1914, 23 August. — Citii azi prin ziare că România și-a mobilizat în parte armata, și cu toate că în București n'aș li ajuns altceva decât un biet reporter de gazetă, — sau mai rău încă — un biet copist — și cu toate că am plecat din țară de treizeci și patru de ani, și că am aflat aici și glorie și avere — vai! acum abia îmi dau seama că — între sufletele de aici m'am aflat tot d'auna străin...

Londra 1914, 28 August. — Hotărât: Tot ce am însemnat în acest carnet de plecarea mea în Engli-tera, n'a fost și nu e adevărul.

Adevărul trebuia să 'l caut în **simțire**, iar nici de cum în **cugetare**. Dar pe atunci, eram un copil. Mi-au trebuit 34 de ani de înstrăinare ca să simt cât de român am rămas.

Judecata m'a rălăcit; simțirea mă răscumpără și mă readuce pe calea sfântă spre care mă îndreptează inima.

Hotărât: când un popor poartă războiu cu altul, el nu luptă să 'și mântuiască legile și pe conducătorii lui... Iși **apără sufletul**.

Muriți, muriți români pentru ca să trăească țara
voastră.

Mâine plec.

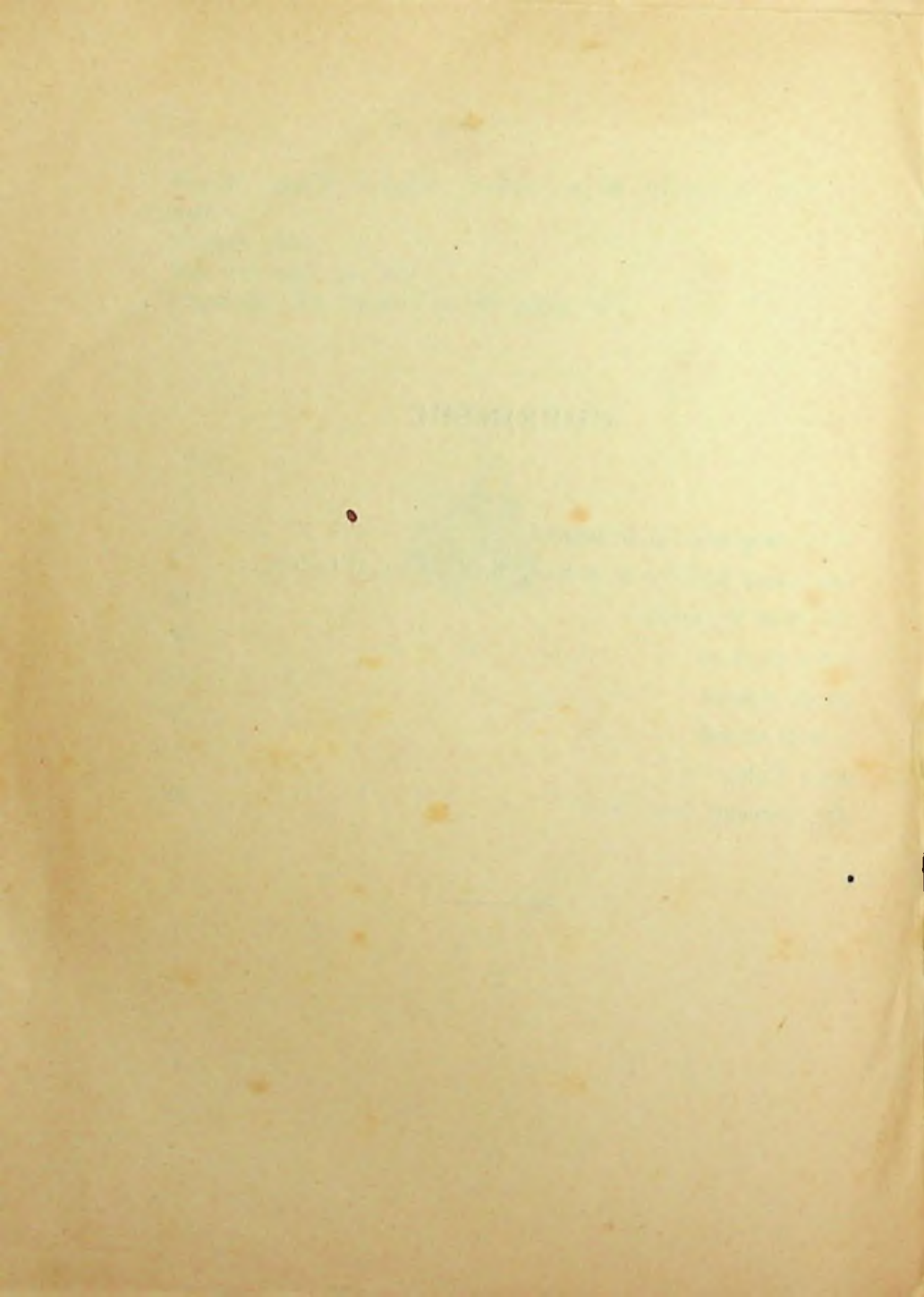
Viu să mor cu voi

Paginile din carnet se sfârșesc aci.

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
Note biografice și bibliografice	3
Bucureștii lalelelor și ai trandafirilor, oraș al bucuriei . . .	7
Pe drum de poștă	14
Nicu Dereanu	30
Zi de August	47
Dramă banală	50
Intre Cotețe	70
Din carnetul unui dezertor	89

EDITED BY

THE EDITOR

THE EDITOR

THE EDITOR

THE EDITOR

THE EDITOR

THE EDITOR

THE EDITOR

THE EDITOR

THE EDITOR

THE EDITOR

THE EDITOR

THE EDITOR

THE EDITOR

EDIȚII NOI

A apărut, în editura noastră, următoarele cărți literare:

„NEAMUL ȘOIMĂREȘTILOR“
nuvele de *Mihail Sadoveanu*, cu ilustrații de
pictorul *Stoica*.

PREȚUL LEI 30.—

„TRANDAFIRII ROȘII“
poem dramatic, în trei acte, în versuri, de
Zaharia Bârsan.

PREȚUL LEI 20.—

DIN LUMEA CELOR CARI NU CUVANTĂ

Schițe de *Em. Gârleanu*.

PREȚUL LEI 18.—

POEZII ORIGINALE

de *St. O Iosef*.

PREȚUL LEI 10.—

PREȚUL LEI 14.—